

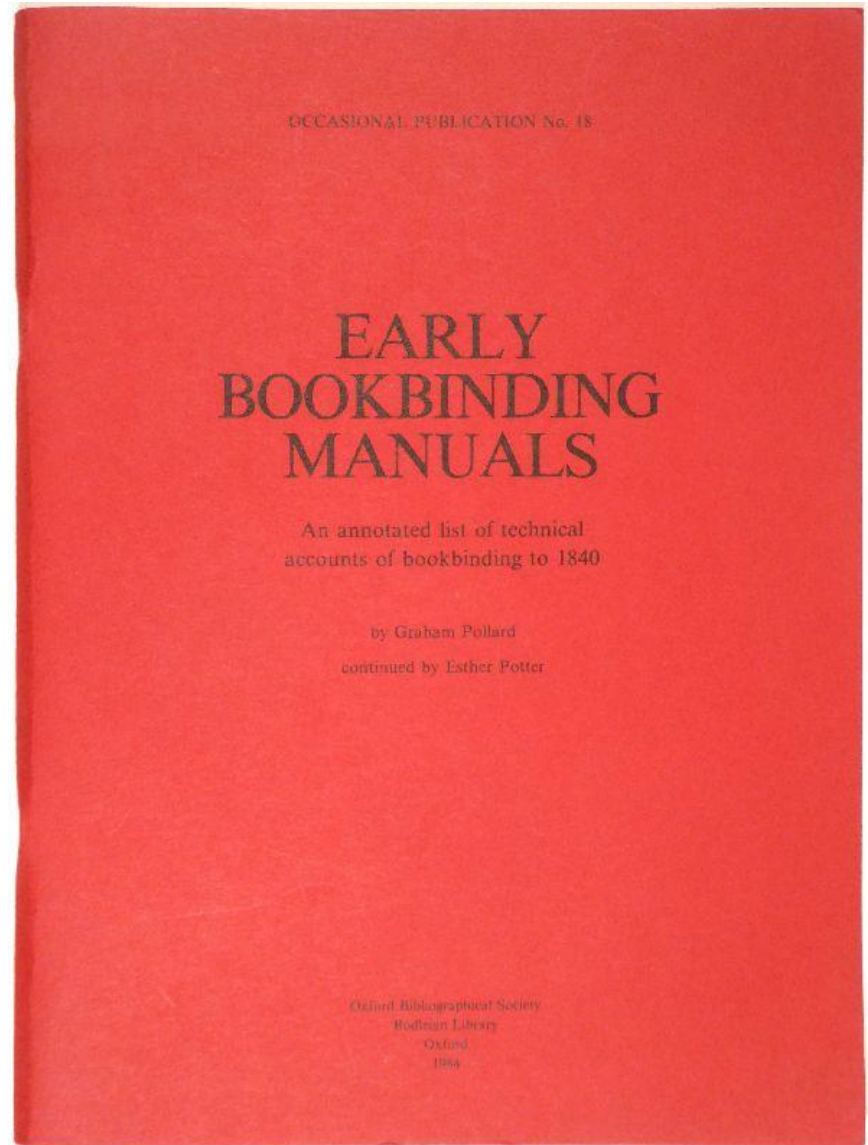
Drukowane i niepublikowane podręczniki introligatorstwa

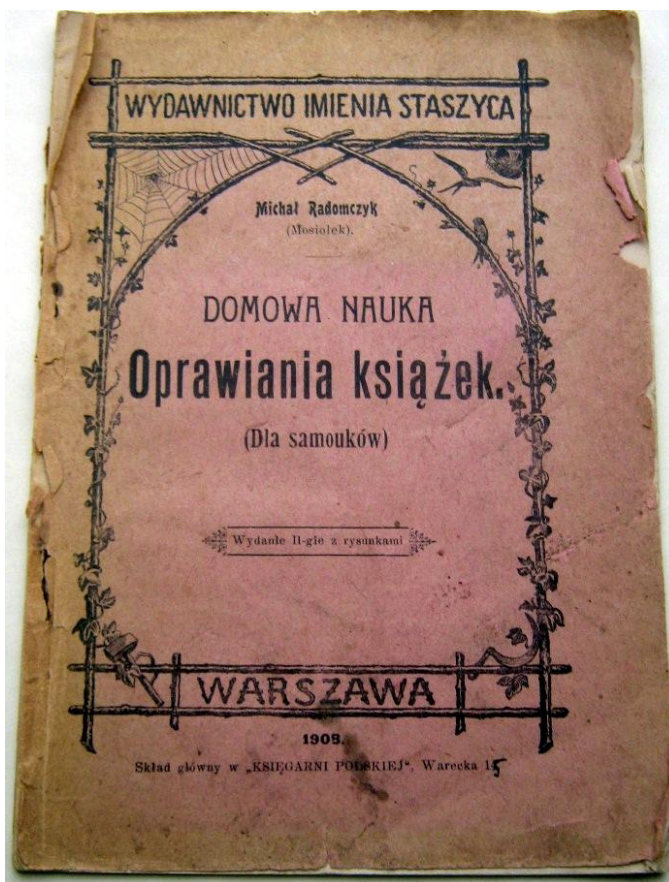
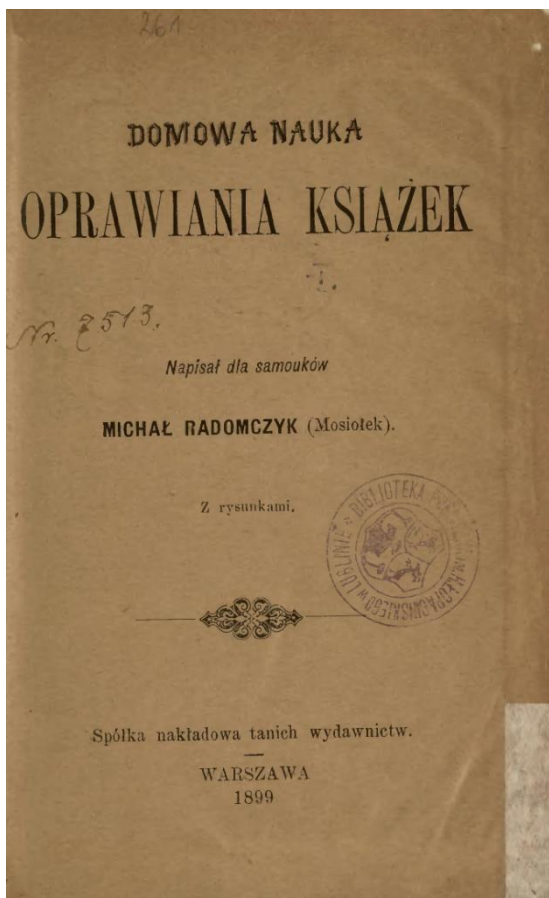
Elżbieta Pokorzyńska

Uniwersytet Kazimierza
Wielkiego w Bydgoszczy

Graham POLLARD, Esther POTTER.
Early Bookbinding Manuals. An
annotated list of technical accounts of
bookbinding to 1840
141 poz.

M. Radomczyk (Mosiołek), *Domowa nauka oprawiania książek*. Warszawa: Spółka Nakładowa Tanich Wydawnictw 1899, toż wyd. drugie 1908, wydanie trzecie nakładem „Księgarni Polskiej” Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej 1922;

L. Gocel, *Przypadki jej królewskiej mości książki*, Wrocław: Ossolineum 1963, s. 337-338.

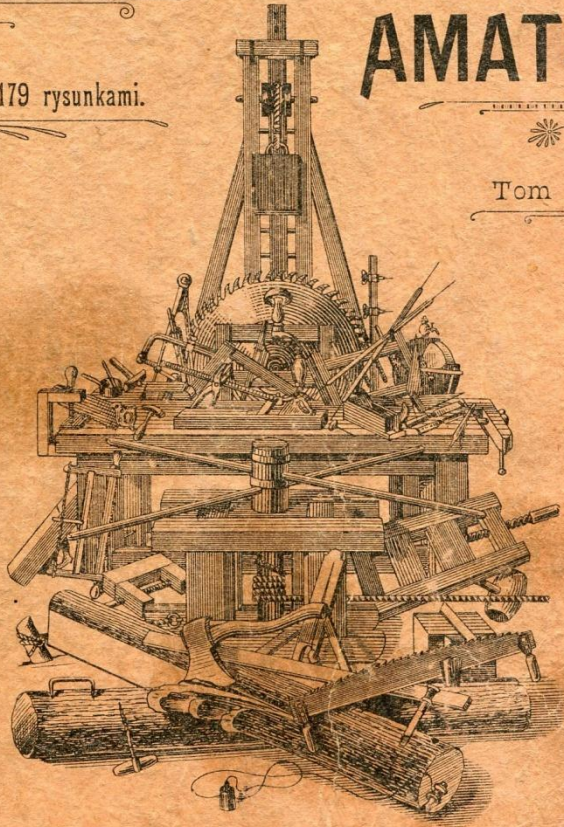
„Miałem dziewięć czy dziesięć lat, kiedy dziadek zawiózł mnie do małej wioszczyny w okolicy Szydłowca, do biednego chłopa, mającego kilka zaledwie zagonów ziemi. Nazywał się Mosiołek. W wolnych chwilach trudnił się on oprawą książek. Nie zapomnę nigdy tego wrażenia, jakie wyniosłem z jego opowiadania. Żalił się, że ludzie nie troszczą się o książki, szczególnie o nieoprawne, przez co kartki się drą, a nawet wypadają. „Nauczyłem się więc introligatorstwa – mówił – dzięki pomocy pieniężnej pana Promyka z Warszawy [pseudonim znanego działacza oświatowego na przełomie stulecia i redaktora „Gazety Świątecznej”] i teraz oprawiam książki po dworach i plebaniach, a nawet sąsiadom ze wsi, bo kocham książki nade wszystko na świecie”. A miał ich sporo, może nawet parę setek, wszystkie w oprawie. Nadto, chcąc zachęcić ludzi do poszanowania książek, napisał ten biedny kmiotek książeczkę pt. *Jak oprawiać książki* i wydał ją pod pseudonimem Radomczyka.”

WYDAWNICTWO
ROMANA KRECZMERA.

RĘKODZIELNIK AMATOR

z 179 rysunkami.

Tom I.

Składy główne w Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie i Łodzi, nadto w Administracji „Kuryera Świątecznego“.

[B. Londyński], *Rękodzielnictwo*, b.m.w.r.
Wyd. 2: *Rękodzielnik-amator. Ilustrowana
szkoła robót domowych*, Warszawa: R.
Kreczmar 1901

Rozdziały dotyczące introligatorstwa
Wyroby z tektury
Ozdabianie wyrobów tekturowych
*Introligatorstwo, naklejanie map i oprawa
obrazów*

Rok I   Styczeń   Nr. 1
1927

ROBOTY RĘCZNE

ORGAN SEKCJI NAUCZ. ROBÓT RĘCZNYCH
ZWIĄZKU POLSKIEGO NAUCZ. SZKÓŁ POWSZ.

11475c

TREŚĆ

Od Redakcji
Pylary F.: Cel i zadanie robót ręcznych
w szkole ogólnie - katechetycznej.
Krywicki: Praca ręczna w szkole po-
wzrostu.
Mroz: Z zadania o warunkach szkół robót
ręcznych.
Bajewska: Psychologiczne podstawy w dy-
daktyce robót ręcznych.
W. Szapeł: Szkolenie pracy.
M. S.: Praca ręczna w szkole wyciecznej.
Safarzyński: Materiały do nauki robót
ręcznych w pierwszym semestrze.
Zaworski: Wskazówki praktyczne.
Tomczak: Oprawa notesu.
Korzycki: Zarządka Sekcji R. H. R.
Antych: Do rozprawy o czystości.

SOMMAIRE

Essays par le Rédacteur
Pylary: But de l'enseignement des tra-
vaux manuels dans les écoles.
Krywicki: Les travaux manuels à l'école
primaire.
Mroz: Résultats de l'enquête sur les condi-
tions de l'enseignement des travaux
manuels.
Bajewska: Fondements psychologiques les
méthodes d'enseignement des travaux
manuels.
W. Szapeł: L'œuvre croquisant à ac-
corder.
M. S.: Les travaux manuels dans l'école
développent l'initiative de l'élève.
Safarzyński: L'outillage pour les travaux
manuels à l'école.
Zaworski: Indications pratiques.
Commissaires du Bureau de la Section des
travaux manuels.
Essays par le Rédacteur: A nos lecteurs
Répondre.

Adres Redakcji i Administracji:
Warszawa, Marszałkowska 128-II p.
Z. P. N. S. P.
Konto P. K. O. Nr. 345.
Sekcja R. H.

Adresse de la Rédaction
et de l'Administration:
Varsovie, 128 rue Marszałkowska.
Compte ouvert à la P. K. O. Nr. 345.

Cena N-ru 1 zł.

- H. Sadowska, *O zdobieniu skóry*, 1927
A. Tomczak, *Wskazówki praktyczne*, 1927
Oprawa notesu, 1927
S. Wójtów, *Wkładka przy prasie
introligatorskiej*, 1928
M. Sowiński, *Stół do klejenia*, 1928
M. Sowiński, *Z historii oprawy książki,
1928-1929*
W. Rajewska, *Wyrób barwnych papierów
introligatorskich*, 1928

W. Rajewska, *Introligatorstwo w domu i w szkole*, Cieszyn: Księgarnia B. Kotuli 1924, 47 ss.

M. Sowiński *Nauczanie robót ręcznych. Część I. Oprawy*, Podręcznik ułożył i rysunkami objaśnił H. Policht, Kraków: nakładem własnym 1925; t *Część II. Roboty z papieru, kartonu, tektury i pomoce naukowe*, Kraków: nakładem własnym 1930.

Państwowy Instytut Robót Ręcznych, jego rozwój i stan w roku 1933.
Opr. W. Przanowski, „Praca Ręczna w Szkole” 1933 nr 3-4, s. 210-211.

„W roku 1927 Dyrekcja Instytutu zwróciła się do najwybitniejszego znawcy introligatorstwa w Polsce, p. Bonawentury Lenarta, profesora Uniwersytetu imienia Stefana Batorego w Wilnie i Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, z prośbą o poprowadzenie kursu introligatorstwa dla nauczycieli Instytutu. P. Lenart zgodził się na naszą propozycję i poprowadził u nas taki trzymiesięczny kurs. Dzięki pracy p. Lenarta wprowadziliśmy introligatorstwo w Instytucie, a tym samym i w całym szkolnictwie ogólnokształcącym na nowe lepsze i zdrowsze tory. System p. Lenarta nosi jego własne oryginalne piętno, ale opiera się zasadniczo na metodzie angielskiej”.

PRACA RĘCZNA
W
SZKOLE

ORGAN TOW. MIŁOŚNI-
KÓW ROBÓT RĘCZNYCH
WARSZAWA
1 9 2 8
KWARTALNIK · ROK · II

B. Lenart, *Dzisiejsza „oprawa” i dobra
oprawa*, 1928

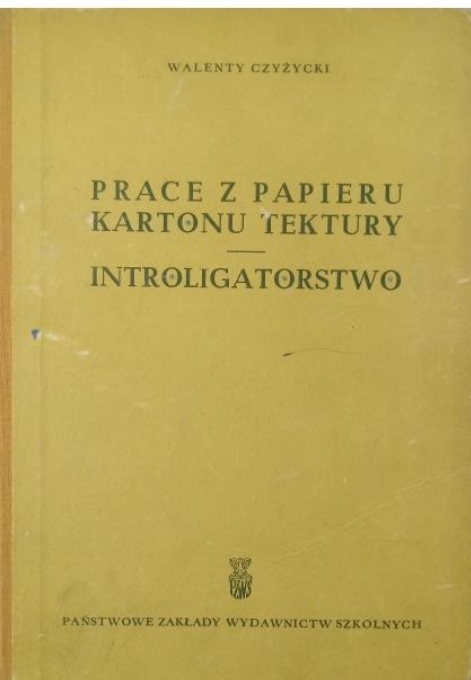
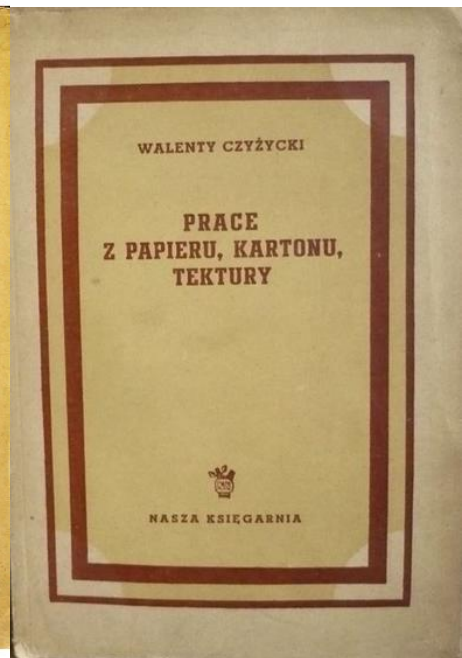
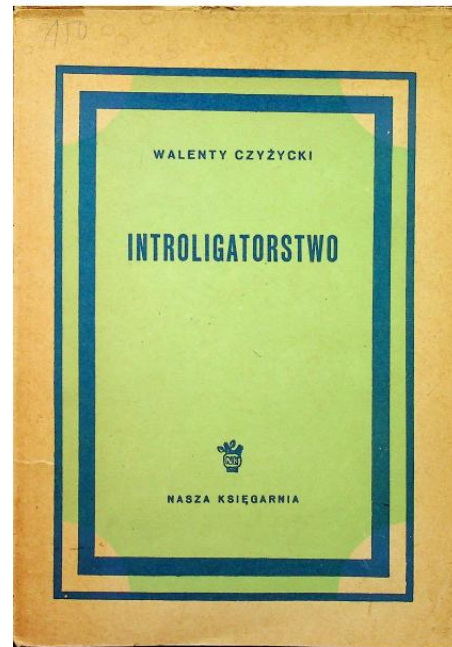
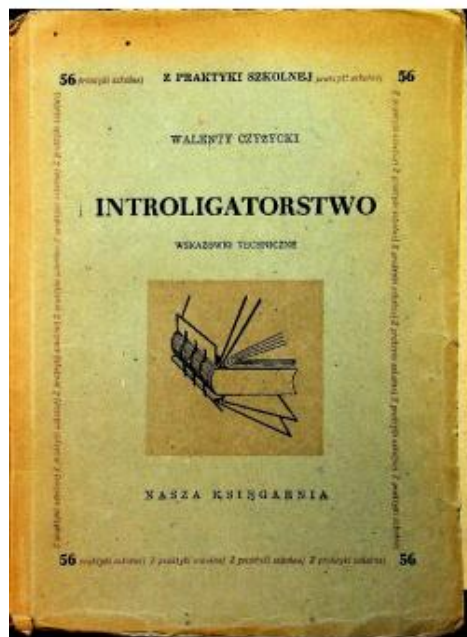
W. Czyżycki, *Jak uczyć robót z papieru,
kartonu i tektury*, 1930-1932

Reperacja książek, 1936

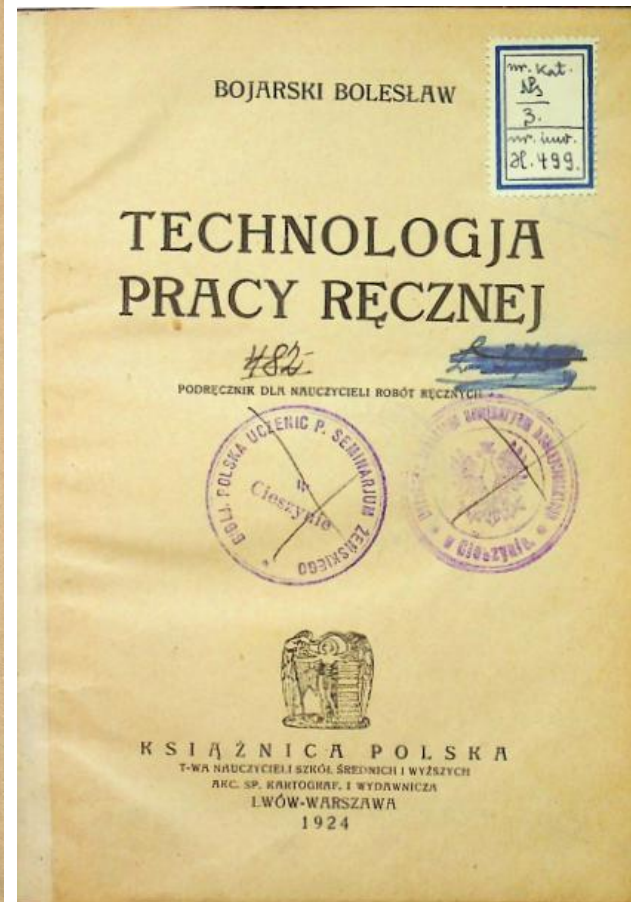
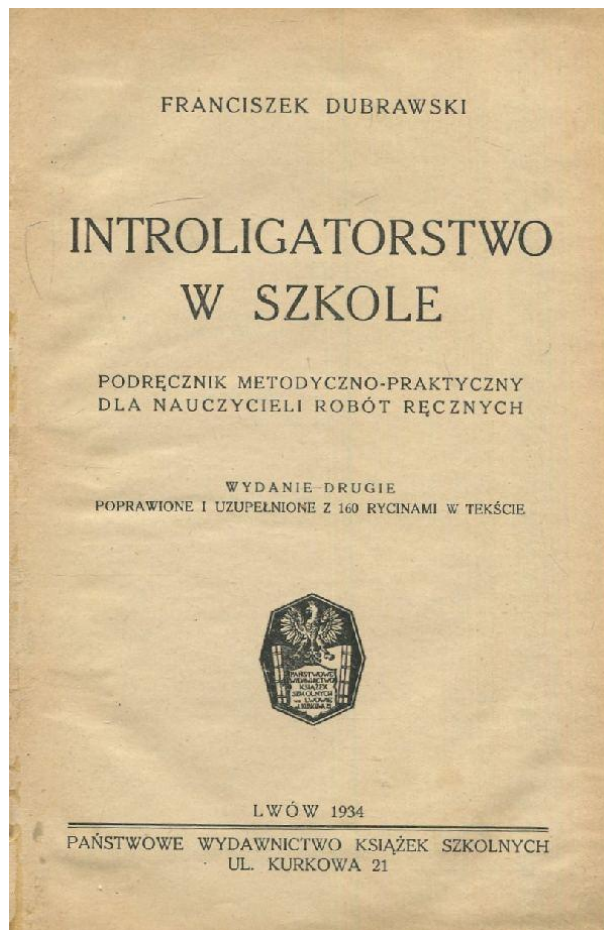
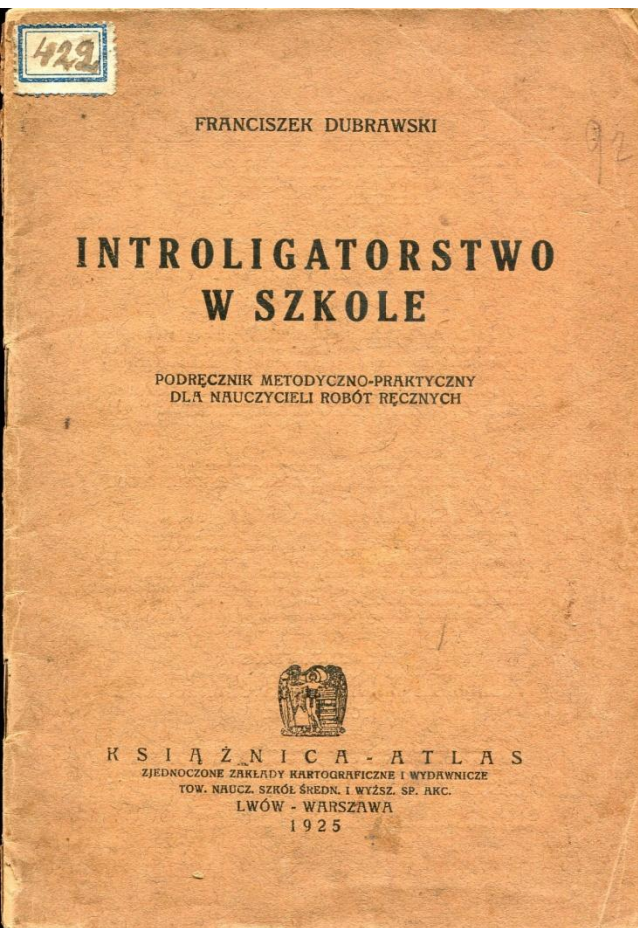
Teczki adresowe oprawne w skórę, 1937

Oprawa książki w półskórek, 1938

J. Czarkowska, *Roboty ręczne ze skóry*, 1931
Zdobienie skóry, 1931

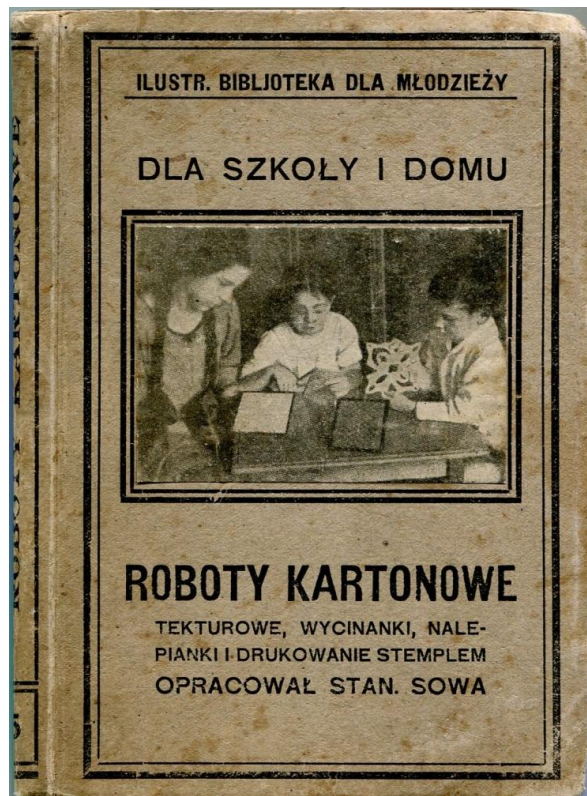

Zajęcia rękodzielnicze z papieru, kartonu, tektury, Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha 1934
Introligatorstwo. Wskazówki techniczne, Warszawa: Nasza Księgarnia 1948, wyd. następne 1950;
Prace z papieru, kartonu, tektury, Warszawa: Nasza Księgarnia 1950. Obie części połączono w kolejnym wydaniu: *Prace z papieru, kartonu, tektury. Introligatorstwo*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1958, wyd. 2, 1968

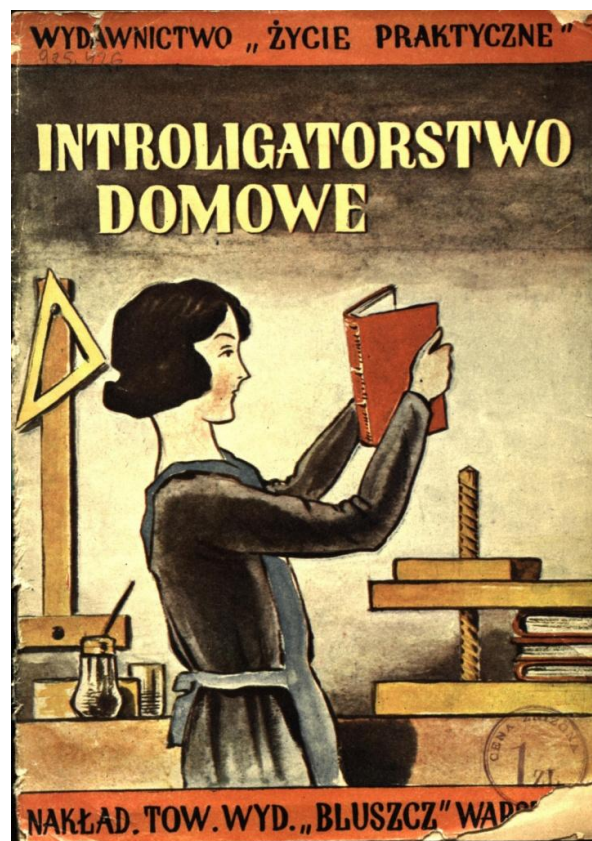

F. Dubrawski, *Introligatorstwo w szkole*, Lwów-Warszawa: Książnica-Atlas 1925, 54 ss., wyd. 2: 1934.

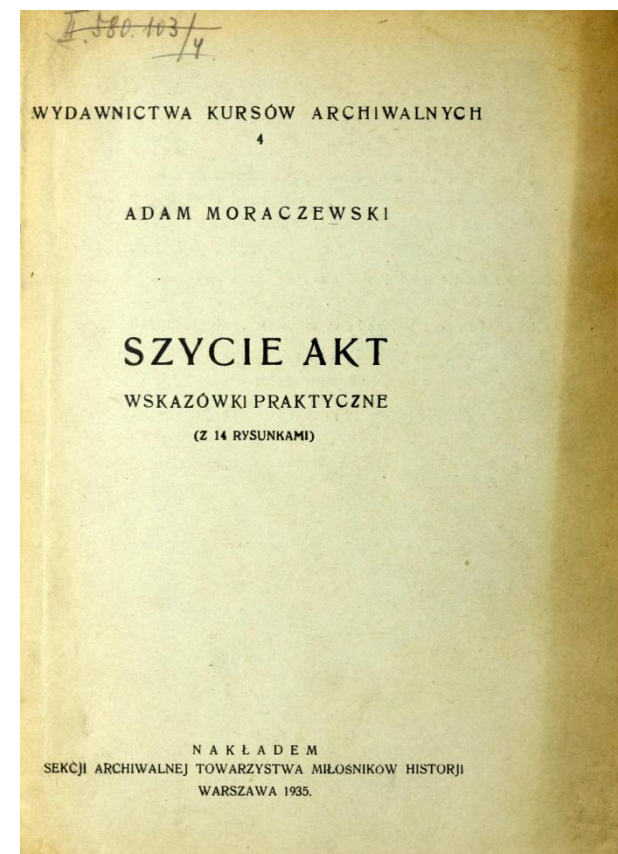
B. Bojarski, *Technologia pracy ręcznej*, Lwów-Warszawa: Książnica Atlas 1924, s. 114-139: Roboty z papieru, kartonu i tektury

Stanisław Sowa, Roboty kartonowe, tekturowe, wycinanki, nalepianki i drukowanie stemplem, Cieszyn 1923, 16°, 126 ss.

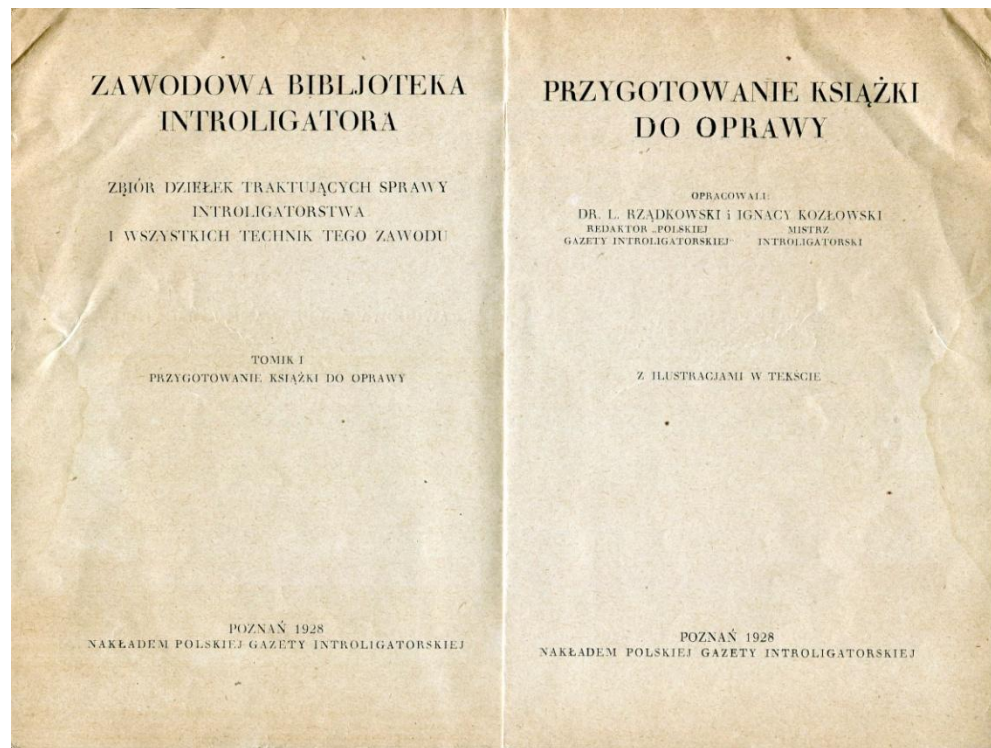

Introligatorstwo domowe, oprac. Maria Stefkowa, Warszawa: nakł. „Bluszczu” (1932).

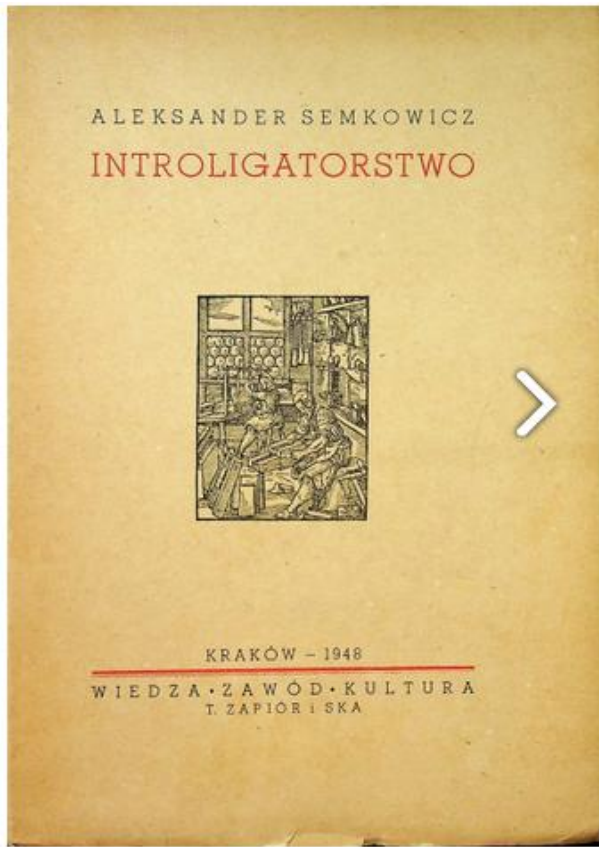

A. Moraczewski, *Szybie akt. Wskazówki praktyczne*, Warszawa: Sekcja Archiwalna Towarzystwa Miłośników Historii 1935

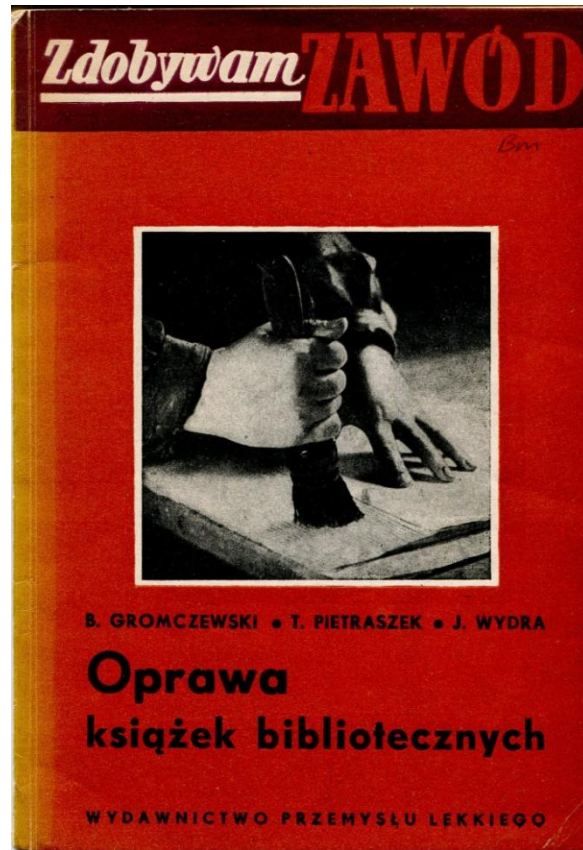
**POLSKA ♦ GAZETA
INTROLIGATORSKA
NR. -7. ROK IV.**

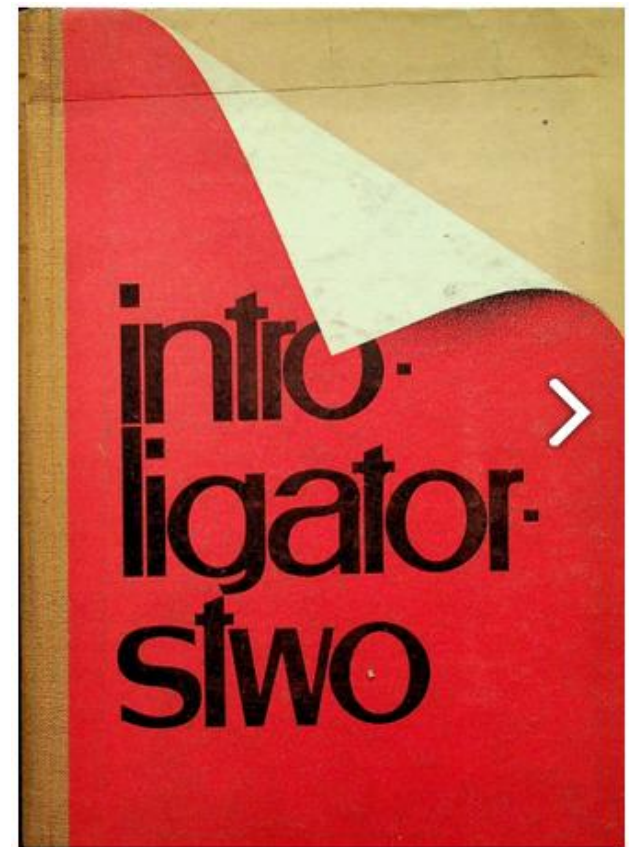
1. **Przygotowanie książki do oprawy.**
2. Różne rodzaje opraw i zdobienie okładek.
3. Złocenie tłoczone i wykończenie książki.
4. Księgi handlowe. Oprawianie atlasów. Różne drobne prace introligatorskie.
5. Artystyczna oprawa książki.
6. Historia oprawy książki.

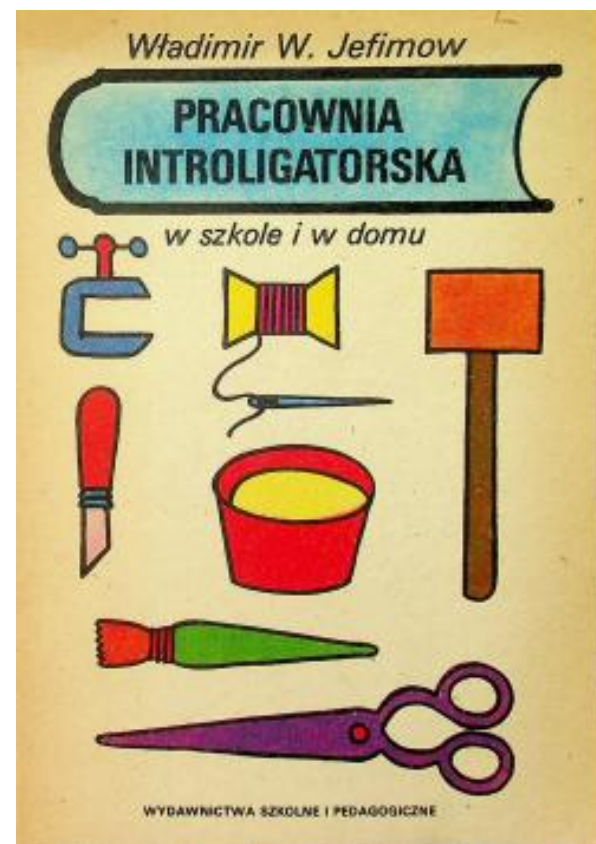
A. Semkowicz, *Introligatorstwo z krótkim zarysem historii zdobnictwa opraw*, Kraków: Wiedza-Zawód-Kultura T. Zapiór i S-ka 1948

Gromczewski Brunon i in., *Oprawa książek bibliotecznych*, Warszawa 1954, Wydawnictwa Przemysłu Lekkiego

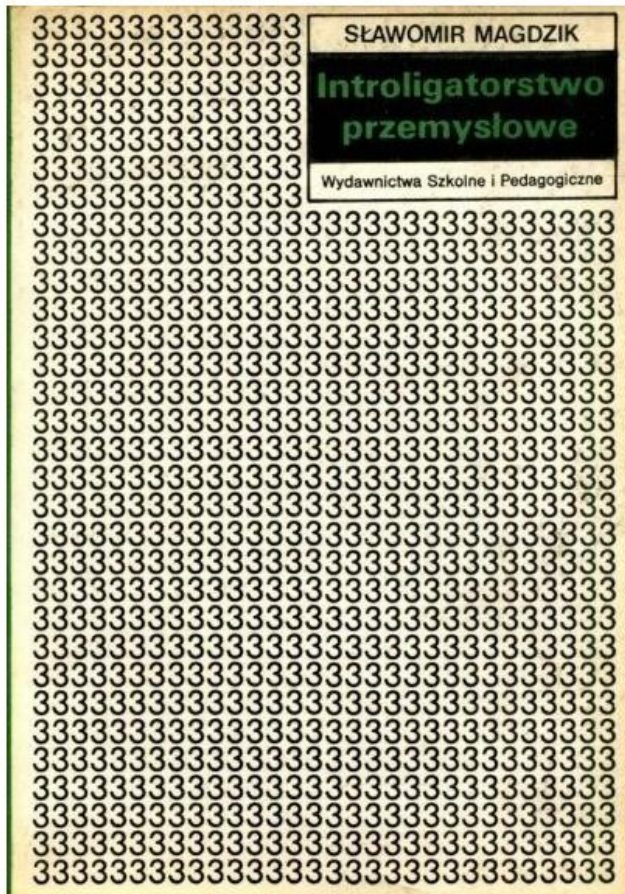
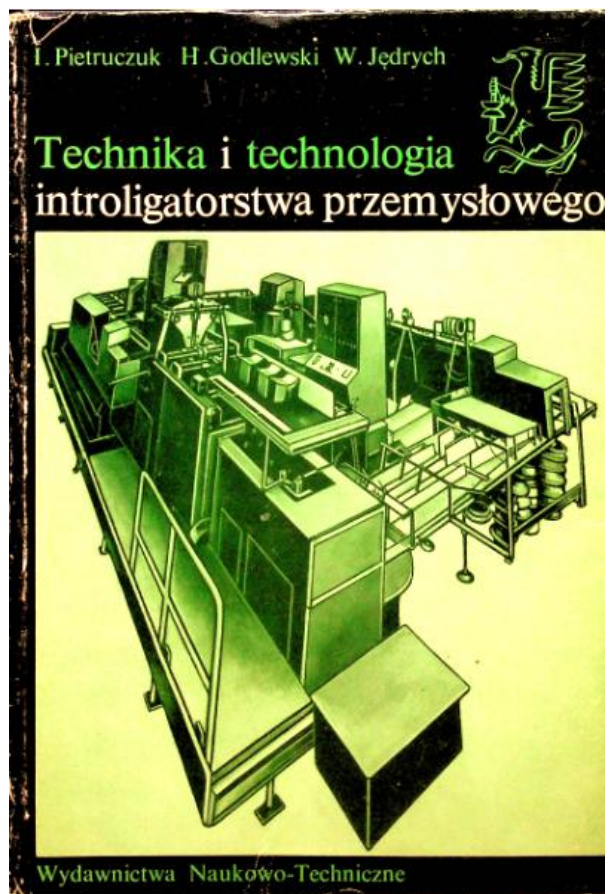
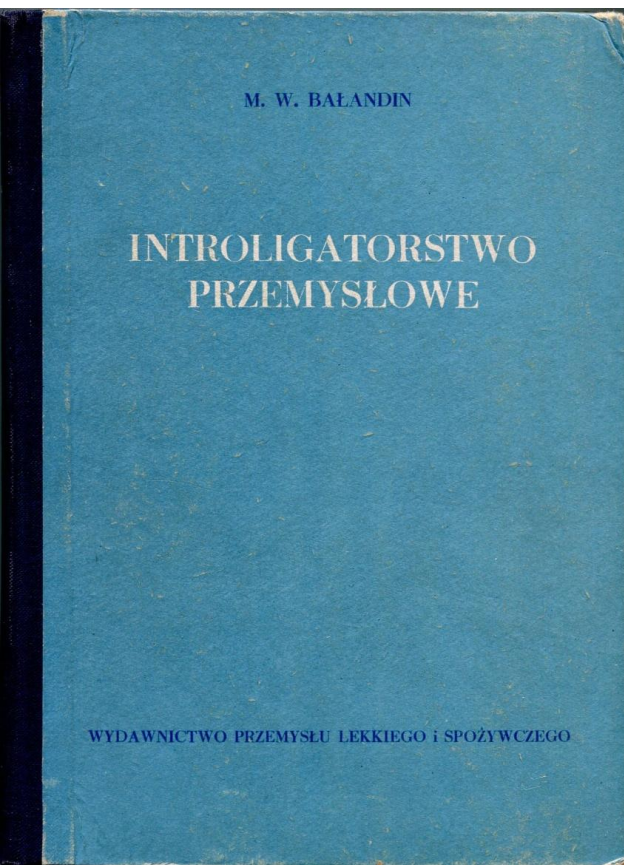
Z. Zjawiński, *Introligatorstwo*, Warszawa: Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego 1966, dodruk 1967

Kuźmiński Bolesław, *Jak oprawiać książki*, Warszawa 1960, Wydawnictwo Harcerskie

J. Przeradowski, *Zajęcia introligatorskie*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Szkolnictwa Zawodowego 1962, „Biblioteczka Zajęć Technicznych w Szkole Ogólnokształcącej” Nr 1;

W. W. Jefimow, *Pracownia introligatorska w szkole i w domu*; [oprac. Zbigniew Antczak na podstawie tł. Hanny Jurkowskiej], Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1986.

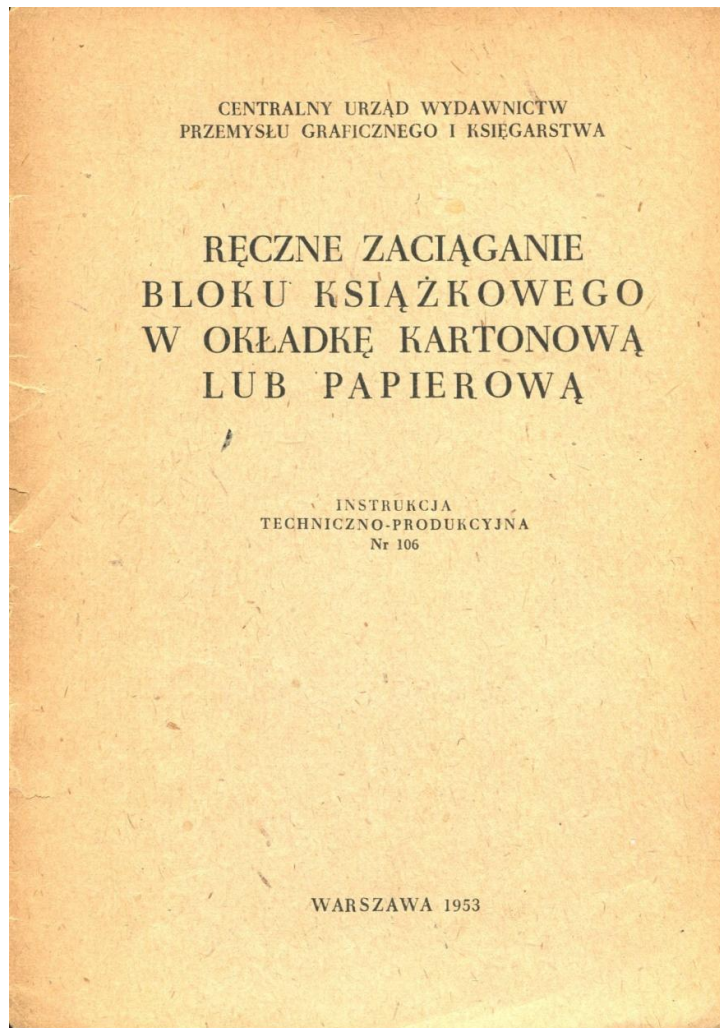

M.W. Bałandin, *Introligatorstwo przemysłowe*, Tłumaczył W. Tacikowski, Warszawa: Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego 1965.

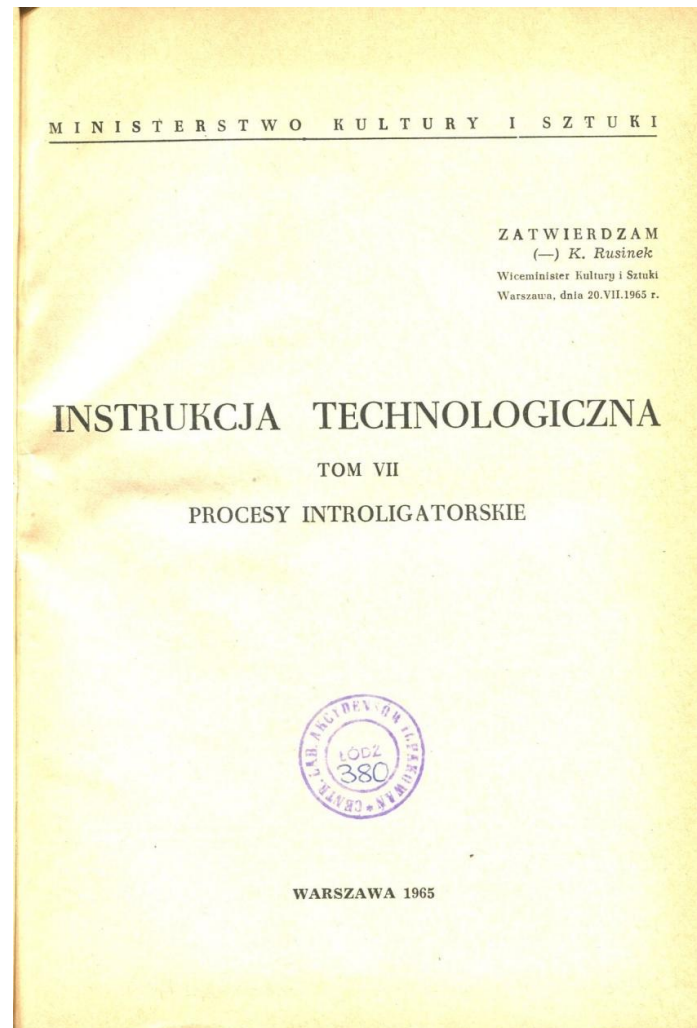
I. Pietruczuk, H. Godlewski, W. Jędrych, *Technika i technologia introligatorstwa przemysłowego* Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne 1985

S. Magdzik, *Introligatorstwo przemysłowe*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1988, wyd. 2: 1992

*Instrukcje techniczno-produkcyjne,
Warszawa 1953-1956*

*Instrukcja technologiczna, t. VII:
Procesy introligatorskie, Warszawa 1965*

UTRACONE

RECMANIK JAN. Art.-introlig. * 8. 12.
1874 w Cieszynie. S. Franciszka i Anny
z Sikorów. Oż. 22. 9. 1906 z Józefą Zaorską.
Uk. szk. śr. w Cieszynie, stud. fach. w Pa-
ryżu i Glauchau w Saksonii. Org. i zał.
Szkoły Graficzn., od 1919 wykładowcą tam-
że. Wykł. Państw. Szk. Przemysł. w War-
szawie. Ogł. liczne art. w prasie fach.,
podręczn. introligat., wyk. szereg opraw
artyst., dostos. do treści dzieł. Warszawa,
Nowy Świat 55, tel. 2-32-12.

Czy wiesz kto to jest?, oprac. Stanisław Łoza,
Warszawa: Główna Księgarnia Wojskowa 1938,
s. 615-616.

POLSKA ♦ GAZETA INTROLIGATORSKA NR. - 7. ROK IV.

ZŁOCENIE ARTYSTYCZNE OPRAW CAŁOSKÓRKOWYCH.

Jako następną pracę przedsięwzięmy złocenie oprawy również w skórę marokini ecrase. Do tego przygotowujemy, jak zwykle najpierw rysunek, a następnie pauzę. Poza lukami potrzebujemy stempel wyobrażający kwiat i listek, którymi tłoczy się farbą stemplową rysunek i pauzę. Najpierw przed-drukujemy obie strony okładek, a następnie grzbiet. Pauzę grzbietową przecinamy na sześć części i przymocowujemy ją między wiązami, przyklejając mocno do osłony oprawy. Szóstej części przeznaczanej na pole tytułowe niepotrzebujemy więcej.

Następną pracą będzie przeddruk brzegów wewnętrznych. Złocenie przeprowadza się w ten sam sposób, jak przy książce poprzedniej. Dalsze złocenie — tym razem drukiem ślepym — ma być wykonane na oprawie jasnej i to na druk ślepy nadającej się skórze marokiniowej. Przy okazji nadmieniam, że nie wszystkie skóry na druk ślepy się nadają, a chcąc to stwierdzić, wystarczy skropić skórę cokolwiek wodą; gdy skóra wodę wpije i miejsca te cokolwiek ściemnieją, to skóra ta nadaje się do druku ślepego, w przeciwnym razie zaś nie. — Mając teraz rysunek gotowy, pauzę zrobioną i rozciągniętą na oprawę, rozpoczynamy przeddruk.

Na rysunku znajdujące się i złączonych w jednym rzędzie punktów składające się linie ornamentacyjne mające na naszej oprawie być wykonane drukiem ślepym nie będą na rysunku i pauzie wpiery tłoczone, lecz rysuje się tylko linie zasadnicze. Drukowanie punktów następuje dopiero na pauzie po przeciągnięciu jej na okładce. Tłoczenie punktów, które musi iść dokładnie w kierunku linii, wymaga już cokolwiek wprawy. Przy prostych liniach punktowych można sobie pomóc w ten sposób, że przykłada się linie i opiera o nią stempel punktowy podczas druku.

Gdy już wszystko jest przeddrukowane winien wykonany być najpierw druk ślepy. Czystą wodą i za pomocą gąbki zwilżamy

całą okładkę przejeżdżając przez nią dwa do trzy razy gąbką, każemy wodzie wsiąknąć i rozpoczynamy druk ślepy. Narzędzie przy nakładaniu stempli punktowych nie powinno już teraz syczeć przytykając je do wody. Przed każdorazowym tłoczeniem od-dusza się stempel na kawałku skóry wysmarowanym żółtym woskiem, gdyż przez to nabiera druk ślepy połysku. Każdy stempel ślepego druku winien być dwa do trzy razy tłoczony, zanim osiągnie potrzebne zabronzowanie. Gdy skóra podczas pracy zaczyna schnąć, należy ją ponownie zwilżyć. Po skończeniu, druk ślepy szcztokuje się dobrze czystą, nie za twardą szcztoką, gdyż przez to wywołuje się równy i ładny połysk. Teraz możemy przejść do druku złotego. Ponieważ oprawa nasza jest z jasnego i trochę wrażliwego marokini, musimy więc przeddrukowane stemple kwiatowe przed gruntowaniem białkiem wypędzować wpiery cienką wodą kłajstrową, a potem dopiero dwa razy cienkim białkiem gruntować. Gdybyśmy wypędzowanie wodą kłajstrową zaniedbali, mogłoby białko łatwo pluć. Po uschnięciu gruntowania, przeddruk się lekko natłuszcza i nakłada złoto. W naszym wypadku — ponieważ chodzi tu o dość masywny stempel — nakłada się złoto podwójnie t. z. dwa listki złota jeden na drugi i drukuje stempel za stemplem dobrze dopasowanym stopniem gorączki. Następnie usuwa się zbytek złota, stwierdza, czy jest wszystko w porządku i przechodzi do druku drugiej okładki, potem do grzbietu i wewnętrznych brzegów nie zapominając przytem złocenia stojących kantów.

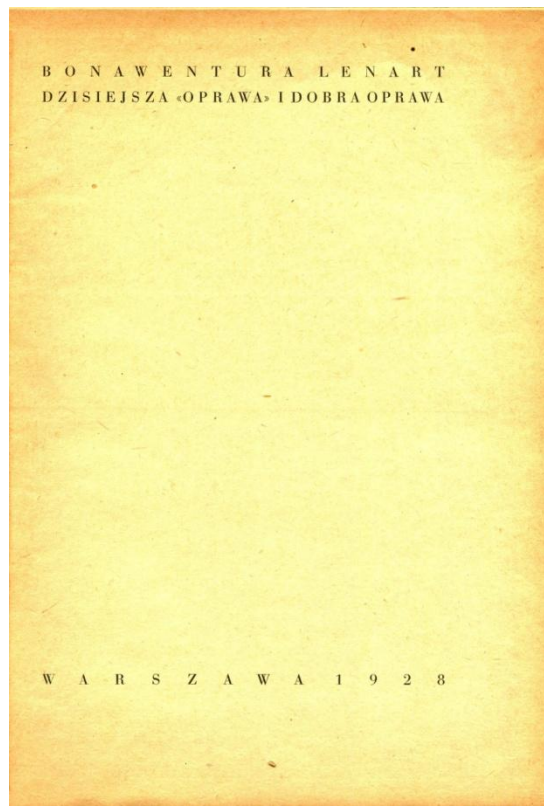
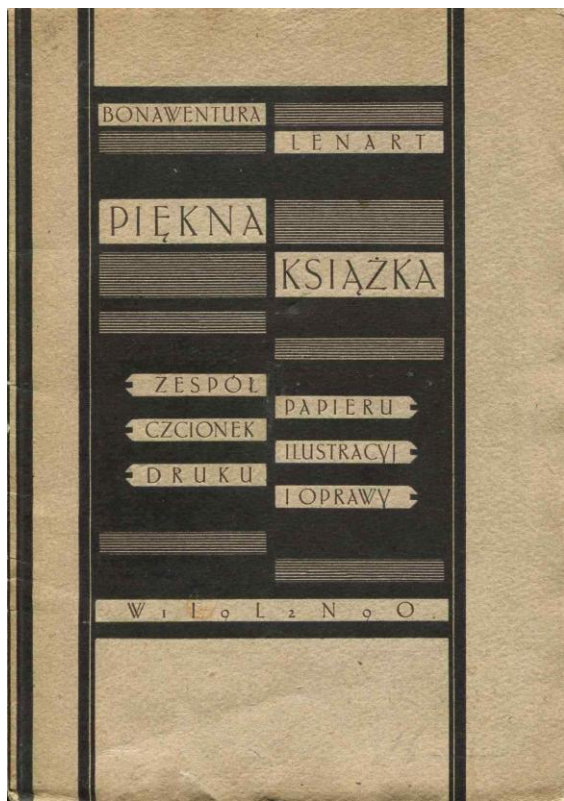
Następnym naszym złoceniem będzie książka oprawiona w zieloną skórę z marokini ecrase z nakładką skórkową. Gdy rysunek i pauzę do tej oprawy już mamy gotową, rozpoczynamy zwykłym sposobem przeddruk. Nakładka skórkowa przy tej oprawie wykonaną ma być w dwóch kolorach i to w jasnofioletowym, który wybrałiśmy do czterech czworokątnych pól i w jas-

Powiało przygotowywaniem przez kilkadziesiąt lat materiały do 8 podręczników:

- d) Literatura = 2000 projektów kształtowania
- e) Oprawa książek: Technologia, Technika, itp.
- f) Konserwacja opasów i okładek

Materiały te sformuły w 1928.

B. Lenart

B. Lenart, *Dzisiejsza „oprawa” i dobra oprawa*, „Praca Ręczna w Szkole” 1928 nr 1 s. 23-31; toż w odbitce, Warszawa 1928; *Piękna książka jako zespół czynników materialnych papieru, czcionek, ilustracji światłokowych, druku i oprawy*, Wilno: z zasiłku Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 1928

Przed wojną 1939 ukoniecznionym 'Kriegs' o interligatorstwie
Kierstet, rękopis, bogato ilustrowany, jak również latamci obieram
do niej materialy zginesty podras powstania.

Po powstaniu warszawskim przebywatem w Krakowie.

We wrześniu 1945 przeniestem się do Jeleniej Góry w celu oby
waritatu niewieślciny, i urechenia sobie na nowo życia.

Objętem warstat interligatorski po imieniu Th. Selle, mieste
Stieko wyposażony i zdekaupletowany.

Własnym wysiłkiem warstat ten 1 grudnia 1945 usmo
witem i do dnia per prerny go prowadzę.

Jelenia Góra dnia 5. XI. 1946.

Leokadia Rafanow

RĘKOPIŚMIENNE

Gaudetur IHSU Christus.

Summariusz Krotkiego Opisania

PRAW PRZYWILEGIOW, WOLNOSCI, SWOBOD, y
PRĄGATYW od Najasniejszych y Niezwycieczonych
Monarchow, Krolow Polskich y caley Najasniej-
szej Rzeczypospolitey, Przeslawney Akademicy
Krakowskiej Doktorow, Magistrów, Prosektorow,
Biskupow, Drukarzow Szczęśliwey Łaski wie-
cznymi czasami nadanych Statutami Przywilegiami,
Constytucyami, Synodami, Dekretami y Au-
thorow rożnych Edykcjami z Controwersyey mia-
nych, uznanych Approbowanych, Confirmowanych
a Zebranych przez Krzysztofa Różyckiego
K. Mści Bibliopoli Warszawskiego.
Roku Panskiego 1725.

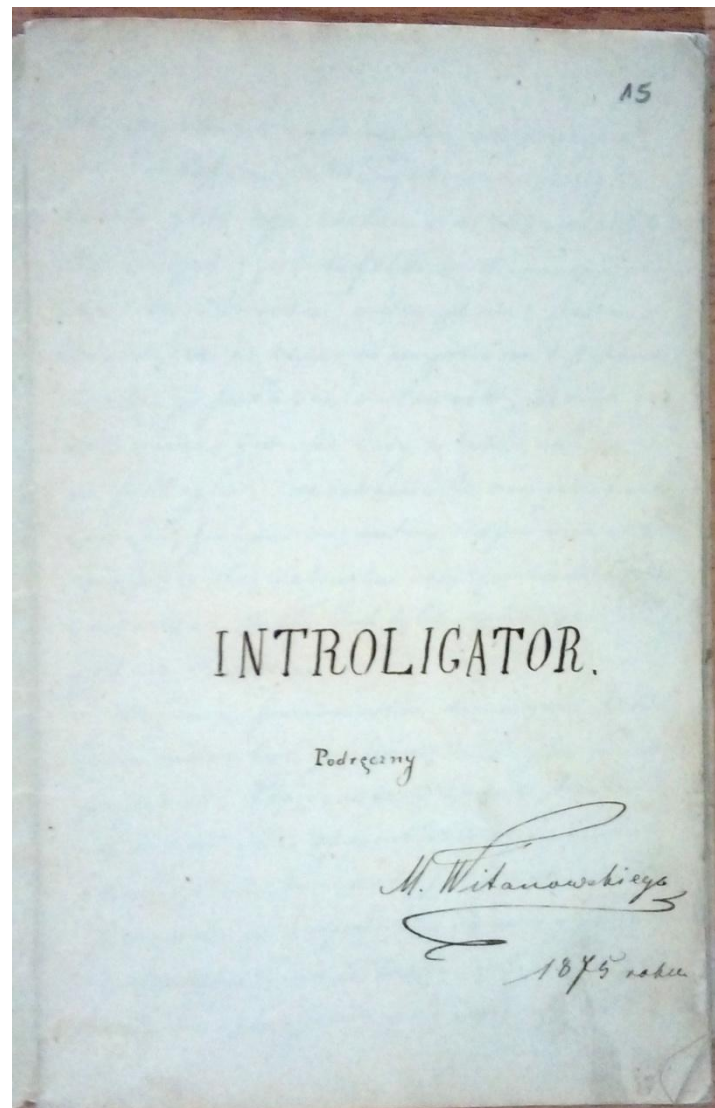
Fata regunt Orbem, certa stant omnia lege.
Longa q̄ per Certos, Signantur tempora cursus
Manilius.

zo stać, a lata swoje zapisać terminując
u Pana Krzysztofa Różyckiego Bibliopoli wy-
cuioryt się sam przez się wzięwszy owe ten-
tencja; errando dicimus, disce do profitemus.
Nie jest to konrt dniege, zrobic, y dobrze opra-
wic, tak nalezyć iakto który z nich Magister
Cechowy oprawić może, bo mia wsiy de atomas
dnag, zbrunzy m lotem zelaznym na kamieniu
glatkim, potym poprzebić z łozyc rowno, y do-
bre uwazając kolumny w rownoci Alphabetu
numera liter przyobserwowanui kuptosow, na-
to uozynionych, y liozby wpedzić dnagchodzą-
pozycyia umiar do wawozij, sznorli na ofładzie
wydługając na sztywach zelaznych krobując
rowno, y sztyta na pięć sznordow, g. c. w. d. n. j.
bunt, albo racy fald dla dobrego Etwierca
nia dnagchli wiazac. Obic dnuniamym mto
diem między dwiema deszkami wprase w-
zia wsiy: Za kłtye kłty nalezyć uwazyc
smarowac kostka, wetrzyć zwolna słnami
y papierem wciierać, wolno y na blaszli ze-
lazne dorawloczenia parzani niy, iako się sztyta
Regestra, może też kilka naiedne uyciągnione
sznorli dnagchli wozzenie sztydz, y napolej
nel rozwodzić, potalljauozij rowno wprase
dnie szrubij maćca, punkt podiednę miarę
ue dnie dnagchli wzięwsiy dyekt zasrubowac
heblem szrubu maćca, z okrągłym zelazem
Ostryj napunkt naznaczony miarując
Oberznac dnagchlyte kładąc deszki, tandem
marginas gdy do zlotra wprzed wyszkobac
nozem ostrym brzegi glatko, a zeby się sućto
wygodzić um brą nazwana to jest ciemna
farba rozpraw wsiy słnami namesc papierem
Ostryjko wjm dobrze wytarszy wyposerowac

Paweł Krzysztof Różycki, *Summariusz krótkiego opisania praw...* 1725. Biblioteka Jagiellońska Rkp 221.

Edycja tekstu: Jan Pachoński, *Zmierzch sławetnych*, Kraków 1959, s. 211-218.

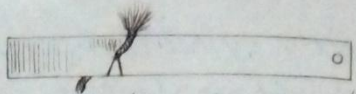

Michał Witanowski, *Introligator. Podręczny*, 1875 r.,
Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie 302/254

Nim się doamyatowiz, trzeba papier przecięć
 w łonie w miejscach małych popad.
 w kolumnie. Potem okleja się te przecięcia
 osobnymi przegzami papieru. Tęby na-
 ciska nie byłby wkleista, napatniając się
 sklijem a dopiero po wierchu papierem. —
 Jeżeli zaś mamy samirami konę ich,
 to kolumna wstkiem się przecina i bieżę
 jej spajają się dla więkšej trwałości
 płótnem. —

Wycrajna oprawa księżki

Napriod rozrywa się kolumny z księżytki
 tak aby reszty były do $N^{\circ} 1, 2, 3, 4, 5$
 tylko bez tego znaczenia * uup. 1, 2, 3, 4, 5
 Potem się składa tak aby $N^{\circ} 1$ był w $N^{\circ} 5$
 albo margines w margines, i gdzie rozdarte
 skleja; po stronie trzeba opuszczać 2 k.
 środkowe i namarmurować w kilku miejscach
 środku, kochomelu sklejać dalsze i t.d.
 i równo się rozsi od karku:

linijki, takę
 i składa się w stwór i po wierchu przędu
 przeciąga się pilnikiem; gdy się materycie
 rozrusza, pilnikiem przybija się po części
 środkowej, potem bierze się w pale i przybija
 ostłot (St. 12) z wierzchniego i spodniego boku
 potem bierze się kochomelu na koniec kolumny
 i smaruje smutki i przyklepia do potrzebę
 przybijając po części środkowej pilnikiem,
 potem kładzie się aby wyschło, gdy wysze
 bierze się księżytkę, przybija ostłot, składa
 w deszczułki tak równo aby nie aprów
 gólicie nie wystawało i bierzę przed
 z kleju i osięry wmygo materycie, smaruje
 (tak się bierze:) się nim po gólicie
 księżytki, potem młotkiem, cieniutym koniec
 i wieiera się ten klej, gdy już doyc się w
 mow się smaruje klejem, wyjmuje z deszczułki
 i zostawia aby oschło; gdy zupełnie oschł
 bierze się księżytkę; oklejają ją jak duro ^{miękkim}
 płótnem

Oprocz przykroch kulisawych jezura sa
Wsuwane i na Hawiasach. —

Wsuwana jest pŁościami kawałkiem ~~kolony~~
i more i z usuwu i wysuwu. Fig. #11, 12

Żeby zrobić takie pudełko trzeba: jedną
ścianę wykonać ni zory, o tyle, ażeby
dwojgła fugi, w porożkach tych trzech ścian
będziej. Fuga tak się robi, że re środek
na ścianach pudełku przykleja się
Drugie ściany niższe; potem a puszciano
szpary wolne, odpowiedniej nieroboset,
przykleja się i nad niego do trzech ścian
na trzech jego ścianach blisko siebie wżere. —

Żeby było za co przykroch wchwyć ić pŁo-
wianna być dŁowiej przykroch ić ażeby
wykawała na przed i temu bregowu
nadaje się kształt wedy i podobawia. —

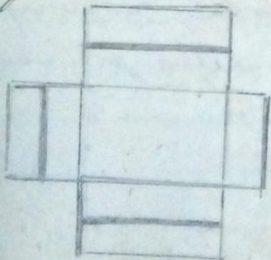

Fig. 11

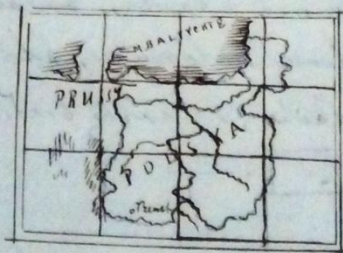

Fig. 12.

Podklejenie Mapy.

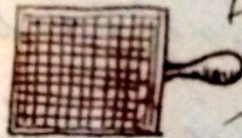
Potrzeba na ocalonej desce rozciągnąć, ile
potrzebuje objętość mapy, potrzebno, przy-
kroch go do niej za to gwoździami i noco-
wy ciągnąć, wry potem rżnie się nożem
mapę na kwadraty, wpródy ad miary wry
cyflem, ażeby były równe i nasmawiano
krochalem pŁościami, pŁyplecia się te kawałki
lewo tak ażeby pomiędzy nimi były niewielkie
szpary, gdy się przyklepi wry szkie, odde-
nia ażeby wyschły. —

Gdy wyschnie bierne się i idźmy z deski
nakłada się bregu t. j. z pod spodu nożem
tem wiech ażeby niewiadał było bregu
pŁościami nakleja się wedy, i wry nasma-
ją klejem, i zostawić ażeby wyschło. —

z kleju i osiery wszy go
 (tak się bryma:)
 księżki, potem młotkiem

12.
 gdy już wyschnie wkłada się w prasę
 i utwierdza równo rękoma at tak:
 gdy się włoży w prasę na tyle aby tylko gabiet
 wyglądał, wycina się piłką w 4 lub 5 miejscach

w deszczu, bierze się k
 lub w niedostatk
 kieszonki, scyzoryk i
 farby (brylant) lub inne

te kawałki dektórka i na
 je dobre klejem potem
 na okładę tak:
 i poruszeniem porysować
 at tak: i potem daf

Dwa robi się z tektury grubszej, na pomieszczenie
 cyfry

fig. 1.

fig. 2.

Niniejszy podręcznik opracowałem dla
wrytku kompletnych, którzy p. jakiegokolwiek
powodu zajmują się sztuką introligatorską.

Tę ludźmi, mający dla introligatorstwa
dużo zainteresowania, a przy szkolach
średnich i powiatowych warszawskich, spoty-
ka się coraz więcej warsztatów introligatorskich,
gdzie liczne grupy uczniów, oddaje się
w poświęceniu temu rzemiosłu, wy-
kazując często bardzo dobre postępy.

Tym wszystkim warsztatom brakuje
jednak dobrych instruktorów i pod-
ręczników. Jak zauważyłem warszaty te, choć
wzornie nie przewarują na sukcesach
introligatorskich, przewyższają je czę-
sto dobrym materiałem. Nikomu jednak
nie przyjdzie na myśl, że sposób oprowa-
nia książek, jaki się dziś powszechnie
u nas praktykuje, jest tylko lichym na-
śladowaniem „oprawy”. Mimo że, w pod-
ręczniku tym, ograniczyłem się do podania
różnych sposobów oprowy książki tylko
w płótno i papier, to jednak czytelnik
spostrzeże, że między pierwszym sposobem,
a ostatnim jest olbrzymia różnica i że
w pierwszym wypadku książka jest
„oprowiana”, w ostatnim zaś, tylko (licząc rozrywaj)
reszty i wlepiona w teczke, co zupełnie
fałszywie nazywają „oprawą”.

Dobra oprowa nie polega bowiem na tym,
że od grzbietu i na narożnikach nalepi się
szeroko płótna, gdyż to właściwie narwa-
mopnia namiętnie i naruśtrawitwem.
Należałoby dobre uszycie i dobre spojenie
bloku książki z okładnicami jest zasadą
dobrej oprowy, jako uszytku warsztat
wprawdanie powinniśmy. Następnie obając
o szaty powstrzymać, należy dobrać materiał
najmiej barwny: płótna, papierów i bregów,
tak by pałóci odpowiadają treści książki.

Przy solidnej oprowie, należy też używać
i solidnego materiału. Należałoby więc
wynagować p. uszytku, popprawdanie
nie, licząc płótna i papiery następujące:
skóry gorskowe, przątkowane, bródki,
mora, drzewo, blachy, marmit i t.d. i t.d.

Mamy przecież płótna introlig. gładkie,
lub płótna surowe, siatkowe, a papiery
nie następujące przęgi innego. Papiery
mopnia presy, samemu sobie barwić,
sposobem taniem i łatwym, jaki na
kniecu podać.

Odrzućmy więc skądś, licząc a
drogi materiał, a uczyć się tylko
solidnej pracy.

„Dłż zrobić”, — nie trzeba się uczyć!

tego, czystego papieru. zaczyna więc w wy-
 wypadku, nie jest przyklepiona do kart wy-
 klejki, lecz tylko do skrawka płótna. Ten
 smaruje wystającą brzoźdźdź płótna (z dru-
 giej strony) klejstrem i przykłada mu
 na niego pierwszy arkusz książki. To samo
 czynią z ostatnim arkuszem, po całej
 utrocywszy przyklepienie do arkuszy wy-
 klejki, między brzoźdźdź tektury, porożni-
 wiam na kilka godzin przyciszone
 arkusze pewnego wyschnięcia. Po wypaku-
 niu, składaniu jak wzor Fig. 5.

Wyklejka z pastelem
 płóciennym

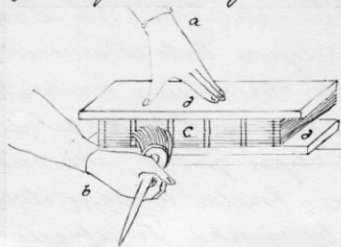
- I. a: arkusz książki
- b: podwójna karta wyk
- c: tarcia olejowa
- d: pastel płócienny

II. wyklejka naukowa

Obliczamy się do szyć. Książkę małą
 onekły (oblar) t.j. formuł książek powiększonym
 nalerij szyć na 4 tasienki. Książki bar-
 dzo duże, lub ciężkie, można szyć na 3
 tasienki. Aby dobrze spojic blok książ-
 ki z okładzinami, nalerij odpowiednio
 rozmieszcic tasienki. Szyć na 4 tasien-
 ki (lub więcej) rozstawia się wprost
 w równych odstępach; szyć na 3 tasien-
 ki rozstawia się je w ten sposób, że troćka
 wa dokładnie na troćku, a 2 przewyżs-
 ne bliżej wiarsadła niż troćka ( )
 Aby szyć wypadło równo, rozmierzam
 obwierzchnię na grubości miejsca gdzie

... następuje z drugiej strony toru wycięcie.
 Złota (kłota) książka kładę grzbietem wzdłuż
 na brzegu stołu, otwieram całą pionowy
 arkusz, (aż do ratoniu wykłejki, by opadał
 ze stołu, a nasmarowałam klejstrem
 (pastel wstramy ręcy) z wierzchu, ratoniu
 wykłejki, ramytkam arkusze. Odcię-
 my książkę, czynie to samo z ostatnim
 arkuszem. Ratoniu wykłejki, nalerij
 smarować od brzegu do brzegu równo
 i umarkowanie. Zamukajac arkusze,
 kwarać by był dokładnie nastosowany
 od góry i grzbietu, z boku książki,
 powroć lekko przycisnąć. Paraz mogą
 "ohleic" książkę w grubości. Przy oprawie
 lichej przyklepić się przed oklejeniem
 tasienki, na których uszyła książka,
 do sznurki, klejnie. Tu nie smaruję
 tasienek, lecz sznurkę w tem miejscu
 gdzie tasienki przyklepić.

Książkę dobrze wyrażwac, od góry
 i w grubości, kładę między dwie deski do
 oklejania przeważnie, na brzegu stołu.
 Deski mają pahrzyć książkę tak by sama
 tylko grzbiet był widoczny. Jozyciu

- Oklejanie książek
- a: lewa rózka pryzyczna
- b: prawa rózka okleja-
 reuichlem
- c: grzbiet książki
- d: deski do oklejania

Fig. 9.

Tych jednak ze względów estetycznych, zawsze nie polecam i sposobu myślenia dlatego nie posiada. Najodpowiedniejszą oprawie w protio-papier a praxe-relu najłatwiej jest breg nakrapiać.

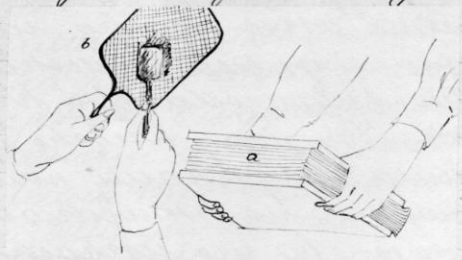
Jedną osobą trzymając między deskami książki, której breg równo z bregami desk wystawia na światło przyskanej przez drugą osobę, farby.

Farbę nakrapia się rozcieńczoną przez drobny (ca 1/4 mm) siatkę drucianą. Dobrze nakropienie polega na równym położeniu bregu drobniutkimi pęczkami farby. Introligatorowie mają do tego celu specjalną farbę do nakrapiania, ale również dobrze nadaje się kardda wodna farba. Jeśli chce mieć breg nabożny np. czerwony, żółty, itd. mieszka wypro-
"obić" książkę, co też teraz i z książką o nakrapianych bregach wrynie.

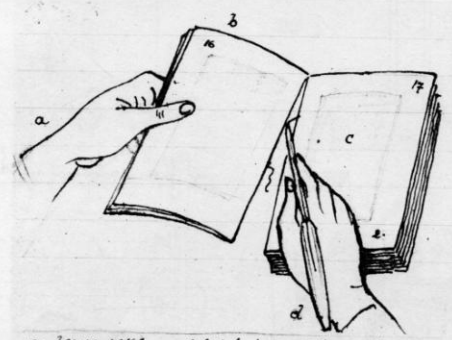
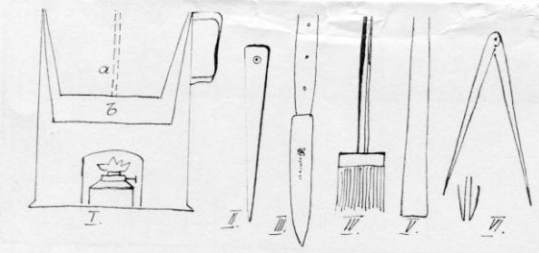
Nakrapianie bregów

- a: breg frontowy książki. Przechwytywanie między deskami.
- b: nakrapianie bregu rozcieńczonej przez siatkę.

Fig. 13.

"Książkę obić" t.j. nadać grubości książce a twardości i bregowi frontowe mu kształt lekkiego tuku. Topną stroną, miótha pelarnego, lub utłoczeniem

a: lewa ręka, oddzielająca arkusz b.
 c: Blok książki - ugoty i nadar karbonacie
 Stron w celu leżbowanie arkuszy.
 d: prawa ręka wyciera powierzchnię

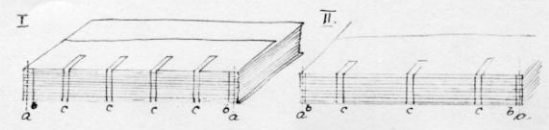
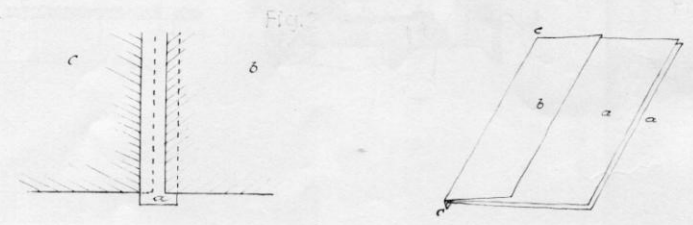

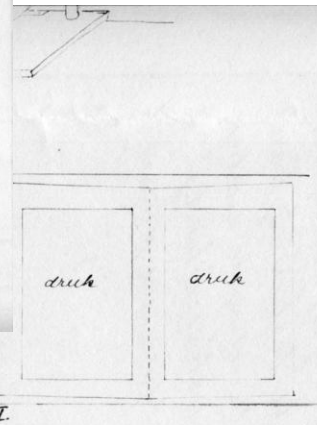
Fig. 7

Fig. 8

Fig. 10

I

II

Fig. 11

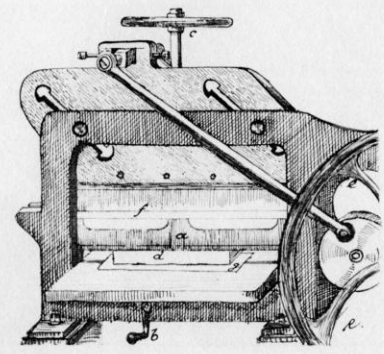
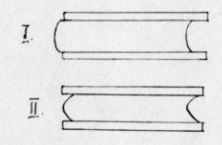

Fig. 14 na naslednej strane

Fig. 15

Papiery marmurkowe
barwione farbami olejnymi.

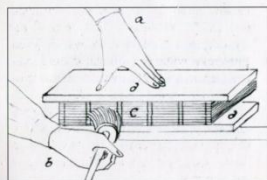
Okolo 1900 roku papiery marmurkowe w zmienionej technicznie formie stały się bardzo popularne w introligatorstwie europejskim. W unowocześnionej technice marmuryzowania zastosowano do powierzchniowego barwienia papierów farby olejne, zwykle drukarskie, którymi nakrapiano powierzchnię klejowego lub wodnego gruntu.

Arabowie, podobnie jak Japończycy, wykorzystywali barwne papiery marmurkowe jako podłoże tekstów literackich. Farb olejnych do barwienia tych papierów używali już w XVII wieku, ale bardzo rzadko, gdyż zbyt wolno schły i utrudniały pisanie.

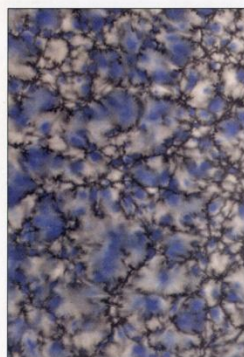
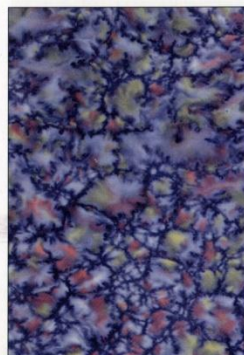
Po 1920 roku Szczerbiński zarzucił tradycyjną technikę "marmurkowania na gruncie" na rzecz nowoczesnej metody marmuryzowania papierów farbami drukarskimi. W latach 1925 - 1932 powstały w krakowskiej wytwórni Stefana Szczerbińskiego serie fantastycznych papierów tureckich barwionych światłotwałymi farbami drukarskimi, wzbogaconych często srebrnym i złotym deseniem żyłkowym.

Papiery marmurkowe barwione farbami drukarskimi, 1932

Oklejenie książki
Rys. S. Szczerbiński
rękopis podręcznika introligatorstwa 1922

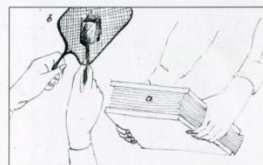
Papiery kłajstrowe, nakrapiane, 1930

Papiery kłajstrowe
- nakrapiane

Wywodząca się z Chin i Japonii technika nakrapiania powierzchni papieru farbą, przy użyciu pędzla, szczotki lub sita, trafiła do europejskich warsztatów introligatorskich za pośrednictwem rzemieślników arabskich na początku XVI wieku. Najwcześniej tą metodą dekorowano bloki książek, a na początku XVII wieku we Francji zaczęto powszechnie stosować do okładek broszurowych papiery nakrapiane farbami kłajstrowymi.

Okolo 1850 roku technikę nakrapiania zastąpiła natryskowa metoda barwienia i zdobienia papierów introligatorskich.

Opis tradycyjnej, najprostszej metody barwienia powierzchni papieru poprzez nakrapianie jej farbą kłajstrową przy pomocy różnych narzędzi, zawarł Stefan Szczerbiński w rękopisie podręcznika introligatorstwa, napisanego w 1922 roku. Papiery wytwarzane tym sposobem w latach 1929 - 1939 nazywał "plamienistymi" i "chmurnymi".

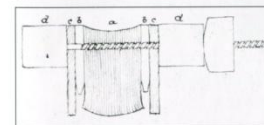

Nakrapianie brzegów książki.
Rys. S. Szczerbiński
rękopis podręcznika introligatorstwa 1922

Papiery walcowe

Papiery walcowe są odmianą papierów kłajstrowych, zdobionych i barwionych przy użyciu drewnianych klocków-stempli lub matrycy. Technika nadrukowania wzorów na papierze drewnianymi klockami należy do najstarszych sposobów powierzchniowego dekorowania papierów, znanych w Chinach już w pierwszych wiekach po narodzeniu Chrystusa. Pod koniec XVI stulecia pojawiły się we Włoszech stemplowe papiery introligatorskie, początkowo jednobarwne. W XVIII wieku papiery stemplowe upowszechniły się w całej Europie. Powstało wówczas wiele ich odmian. Weszły także w użycie matryce do barwnego drukowania farbami klejowymi, najpierw tkanin, potem papierów. Papiery walcowe, których nazwa pochodzi od drewnianych wałków pokrytych wzorami, były początkowo używane do dekorowania tkanin, później papierowych tapet i papierów introligatorskich.

Stefan Szczerbiński wytwarzał w latach 1920 - 1939 papiery walcowe, nazywając je "papierami w stylu Homolacsa" (od nazwiska malarza (Karola Homolacsa). Ograniczone do trzech barw: jasnej i ciemnej czerwieni, błękitu i oliwkowej zieleni, wyroby Szczerbińskiego przypominały papiery z Hermhut.

Brzeg frontowy zaprasowany do barwienia.
Rys. S. Szczerbiński
rękopis podręcznika introligatorstwa 1922

Papiery walcowe, 1923

Marmurki zakłęte w papierze. Wzorzyste papiery introligatorskie Stefana Szczerbińskiego, opr. Teresa Windyka, Duszniki, Muzeum Papiernictwa 2002

Sztab Graficzny
 Odolziat sakolekcie Zawodowego
 L. D. 2. 2003/szk. 2aw/IV/47

Skrypt do Nauki
 Introligatorstwa

Wielka Brytania
 1947

Biblioteka Polska POSK
 w Londynie
 WYMIANA

SPIS TREŚCI

1. Przedmowa	str.
2. Krótka historia introligatorstwa	1
3. Wyposażenie do nauki zawodu introligatorstwa	7
4. Materiały introligatorskie i krótki opis ich cech właściwych	9
5. Wyrób prostych teczek i okładek na czasopiisma, saksioników i notesów, kalendarzy i albumów.	11
6. Oprawa książki jednoskładkowej, szycie, obcinanie i oklejanie	13
7. Składanie arkuszy w składki, obchodzenie się z książką oprawioną i naprawa	15
8. Zszywanie książki na taśmy lub sznurki w oprawie teckowej lub jednolitej	17
9. Wyklejanie i wykręglanie grzbietu, obcinanie książki wykonanie okładki i wklejanie książki w okładkę	20
10. Jednolita oprawa biblioteczna, wyprawa grzbietów, przegub francuski i karty końcowe podjęte	22
11. Oprawa jednolita w ówierz-skorą i półskorą z oklejkami z płótna lub papieru	24
12. Oprawa gładka w półskorą lub skórą, okładki z przyściętymi rogami przyszytymi, obszyte końców grzbietu.	25
13. Złocenie lub barwienie brzegów książki, obszycie końców grzbietu i wzmożenie obszycia	28
14. Dobór skóry, ścięcie brzegów, oklejanie książki skórą	31
15. Projektowanie i tłoczenie ozdób	34
16. Kompozycja ornamentów do zdobienia stemplami na śłopo lub w złocie	39
17. Po-oprawa przyklepnie kart końcowych, polerowanie.	43
18. Dwa sposoby wyrabiania papieru marmurkowego	44
19. Malowanie w desenie i kolorowanie papieru wprost na kartki końcowe i oklejkę	50
20. Narzędzia i wyposażenie w pomoce stałe	51
21. Rysunki /spis/	52
22. Ilustracje /spis/	54
23. Słowniki wyrazów używanych w introligatorstwie	54
24. Część polsko-angielska	
25. Część angielsko-polska	64

PRZEDMOWA

Książka ta, napisana przez znaną rzeźniczkę, a doświadczoną nauczycielką w jednej osobie, podaje w systematycznym sposobie uszeregowane wszystkie wiadomości potrzebne do nauki introligatorstwa. W obecny stan warsztatów zainteresowania się pracą rzeźniczką oraz wzrostu jego wartości wychowawczej, wzrasta też stale potrzeba ukazywania się takich jak obecna książka. Podkreślono w niej należyte wartości wysokiego poziomu fachowego wykonania przedmiotów oraz użycia odpowiednich do tego materiałów, jak również właściwego ich wykonania. Autor, będąc sam rzeźniczką, nie przesadza wartości swojej pracy, nie przesadza z użyciem dobrego wykonania przedmiotów w sposób narzucający. Zgodnie też z tym, co powiedziano wyżej, podane wiadomości uszeregowane są według ich trudności stopniowo aż do prowadzących do pełnej pracy artystycznej i ułożone są tak, że ucząc może znajdować przyjemność w wykonaniu dobrej pracy nieodłącznie od stopnia wiedzy i wiadomości w rzeźniczkę.

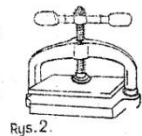
Powinno być możliwe, ponieważ zakres pracy w introligatorstwie jest ograniczony rozległy i sięga od rzeczy bardzo prostych, odpowiednich dla dzieci, do artystycznych, fachowych prac bieżących w wymiarze znacznie niżej. Ponadto wiadomości te mogą być w szkole akomodowane z nauką innych przedmiotów oraz można je zastosować do wyrobów przedmiotów odczynnego użytku w różny zdaniem sposób. Introligatorstwo daje wiele sposobności do doświadczeń tak technicznych jak również i artystycznych, a może się rozwinąć jako jedno z pozaszkolnych zainteresowań i zajęć ucznia. Interesujący jest fakt, że z ludźmi którzy / w Anglii / najdługo przyczynili się do wysokiego rozwoju introligatorstwa, trzech było autorami. Byli to: William Morris, który wznowił użytkowanie średnio-wiekowej w oprawach tak omych dzieł, jak np. "Kobalocott" Chaucera a oraz rozwinął sposób oprawy mniejszych książek w wolin; drugim był: T.J. Cobden-Sanderson, o którym można powiedzieć, że ustalił tradycje wyszkiej klasy angielskiego introligatorstwa oparte o bezbłądne wykonanie całości i piękne szesnastowiecznej i Sie Edward Sullivan, który stworzył styl zdobienia książek, t.j. "Cottage", jako najlepszy irlandzki styl opawy z XIX w. Ci trzej znawcy introligatorstwa zajmowali się nie kochając swe zajęcia i ukuwając w swej pracy jedyną bardzo prostych narzędzi, stworzyli dzieła tak wartościowe, że zdobyły /angielska/ imiona narodowe i które są wzakładką, że istnieją jeszcze wiele otwartych dróg dla dalszych owocnych doświadczeń.

W niedwudziestu rozdziałach tylko wartość dokładnego planowania i przewidziania, wyznaczającego uszeregowania toku postępowania i wykonania, jest lepszą widoczną i popłatną w końcowych wynikach, niż w introligatorstwie. Na obrót, nieodpowiednie i nie dobrze ułożone, niebała praca i złe wykonanie, zbyt często przynoszą wstyd temu rzeźniczkę. Nieodczyna tu fachowód bawia zadowolony w sobie warunek wykonania sułomnego całości, która unika tandantów i niedbałej pracy, nadzatek i limitacji. Praca taka wymaga raczej dobrego papieru niż irytacji skóry, dobrego płótna niż irytacji wolinu. Warunkami fachowości jest niekwestionowana uczciwość, która wydobyna z pracy piękno - prawdziwej fachowoci - przez ujętione podkreślenie konstrukcji oraz właściwe wykonanie - jak to można zobaczyć w najstarszych oprawach. Tych rzeczy nie można utrzymać, schować pod korzec. Rzeźniczkę zdaje się na dłuższą metę przez swe jakkolwiek wykonanie. W najstarszym i najnowszym doświadczeniu się do rzeźniczek i sposobów wykonania dzieł w jednym stylu zawsze można znaleźć sposobność do osobistego osądu i smaku w wyborze możliwości, oraz dostosowania do dyspozycji środków zaletnie od nowych potrzeb i warunków.

Samuel Butler powiedział: "Jeżeli chcesz się nauczyć rzeźniczkę, idź do pracowni tego, kto się z rzeźniczką utrzymuje". Książka ta daje właśnie podobną sposobność.

B.T. FLETCHER.

PODRECZNA
ZELAZNA
PRASA
STOJACA.

Rys. 2.

PŁYTA
ZELAZNA.

Rys. 4.

NOŻ (MASZYNEK) DO
CIĘCIA TEKSTURY

Rys. 6.

ZNACZNIK
Z WYKREJ
Z NASTAWKĄ
ŁUKOWĄ.

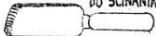
Rys. 9.

ZNACZNIK
SPRĘŻYNOWY Z NASTAWKĄ.

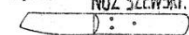
Rys. 8.

FRANCUSKI NOŻ
DO ŚCINANIA.

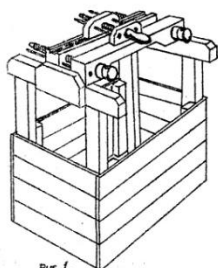

Rys. 11.

NOŻ SZEWSKI.

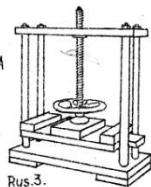

Rys. 11a.

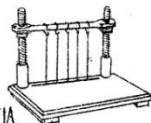
Rys. 1.
PRASA LEŻĄCA, WODZIK I SKRZYŃKA.

POMOCNICZA
PRASA
STOJACA

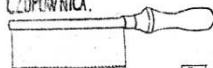
Rys. 3.

RAMA
DO SZYCIA.

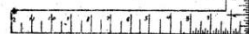

Rys. 5.

CZOPOWNICA.

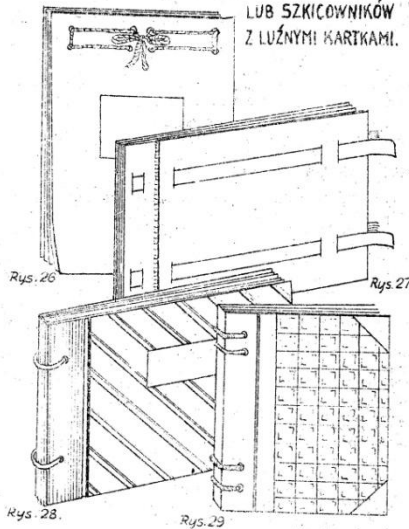

Rys. 7.

Rys. 10.
KĄTOWNICA STALOWA.

KILKA SPOSOBÓW OPRAWY ALBUMÓW
LUB SZKICOWNIKÓW
Z LUŻNYMI KARTKAMI.

Rys. 26.

Rys. 27.

Rys. 28.

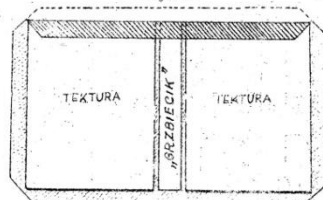
Rys. 29.

Rys. 30a. W OPRAWIE O LUŻNYCH KARTKACH.
SPOSOBY UMIESZCZENIA LISTEWK GRZBIETOWYCH
W OPRAWIE SIĘŁADKOWEJ.

Rys. 30b.

Rys. 31.

WYKONANIE OKŁADKI TECZKOWEJ W PŁÓTNIE (SKÓRZE).

ROZWIÓJ ORNAMENTU PÓŁ GRZBIETU Z UŻYCIEM ŁOŻAR I OMIKNIKI STEMPLI.

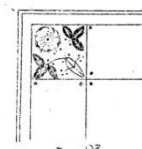

Rys. 91.

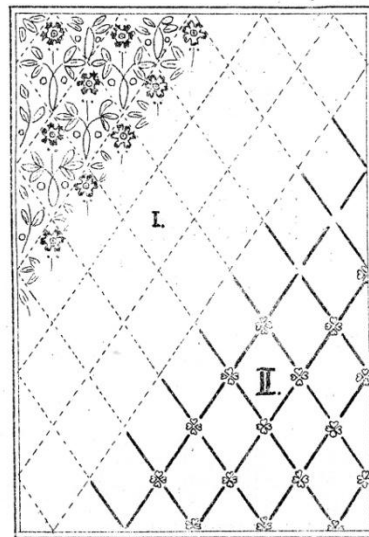
Rys. 92.

TEŁCZENIE WPROST
WEWNĄTRZ OBRZEŻA.

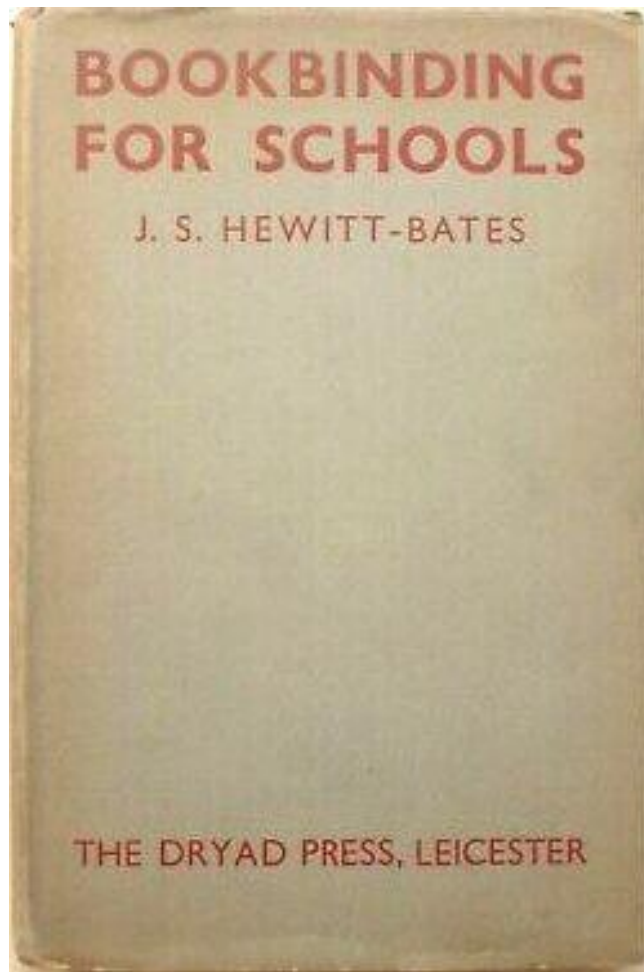

Rys. 93.

PROJEKT ROBOCZY
ORNAMENTU WNETRZA OBRZ.

Rys. 94. DWA SPOSOBY PROJEKTOWANIA
ORNAMENTU SIATKOWEGO
NA OKŁADKĘ.

J. S. Hewitt-Bates, *Bookbinding for schools*. A textbook for teachers and students in elementary and secondary schools and training colleges, Leicester 1941

The image shows the front cover of a book. The cover is a deep red color with a fine, pebbled texture. A thin, gold-colored rectangular border is embossed or printed around the perimeter of the cover. In the center, the title is printed in a gold, all-caps, sans-serif font. The title is split into two lines: 'TECHNOLOGIA' on the top line and 'MATERIAŁOZNAWSTWO' on the bottom line. In the bottom right corner, there is a small gold-colored monogram 'E.K.'.

TECHNOLOGIA
MATERIAŁOZNAWSTWO

E.K.

Edmund Kawecki, Poznań
Podręcznik przygotowany na
potrzeby prowadzonych przez
niego kursów zawodowych,
wł. L. Rosadziński

Wiadomości wstępne o zawodzie introlig.

1. Introligatorstwo
2. Papiirusy
3. Pergaminy
4. Pierwotnie dzisiejszej krigiki
5. Wynalazek papieru
6. ~ ~ ~ druku
7. Rozwój sztuki introligatorskiej.
8. Obecna sztuka introligatorska.

ad. 1. Introligatorstwo jest nazwą zawodu rzemieślniczego trudniącego się oprawą krigiek.

Słowo introligator pochodzi od łacińskiego czasownika:

ligare = wiązać, intra = wewnątrz.

Introligatorstwo nie jest synonimem jak np. drukarstwo. Powstało po prostu z potrzeby nadania krigice ochrony

i trwałości, która to forma przez wieki przybrała i zmieniała sposoby oprawy.
ad. 2. Wieki przeszły, zanim stworzono chcący utrwalić słowo gotowe narzędzie produkcyjne jaklinę na płytach kamiennych.

Początkowo za pomocą wyobrażeń obrazkowych (hieroglifów) uvereć za pomocą liter alfabetu, które zastępują mowę dzwiskową, daty się układać w wyrazy i całe zdania.

Egipcjanie pierwsi wynaleźli materiał z łodygi rośliny papiusowej (ok. 1500 l. p.n.e.) Papiirusy nazywają Grecy i Rzymianie.

Następna forma krigiki jaką znamy stanowią papiirusy. Już wtedy istnieli specjaliści rzemieślnicy których mogli byśmy uważać za naszych pośredników w zawodzie introligatorskim. Łączymy

ANNA ZAWISZA

SZTUKA RĘCZNEGO OPRAWIANIA KSIĄŻEK

anna.zawisza@op.pl

SPIS TREŚCI

Rozdział I Wprowadzenie do historii introligatorstwa

Na czym polega oprawianie książek i kto to jest introligator. Krótki opis rozwoju introligatorstwa i początki oprawy nakładowej. Na czym polega podział na rękodzieło i introligatorstwo przemysłowe. Powstanie konserwacji zabytkowych książek. Klasyfikacja opraw artystycznych na podstawie konstrukcji grzbietu, ich podział na oprawę organiczną i oprawę z wolnym grzbietem.

OPRAWA ORGANICZNA

Rozdział II

Przygotowanie książki do oprawy. Jakie książki mogą być oprawione ręcznie, a jakie nie. Czynności poprzedzające rozbiieranie książki przeznaczonej do oprawy. Szczegółowe omówienie sposobów naprawiania grzbietów poszczególnych arkuszy.

Rozdział III Wyklejki

Co to są wyklejki w książce i jakie są ich funkcje. Przegląd wyklejek montowanych w książkach na przestrzeni wieków. Wyklejki obecnie stosowane w książkach i sposoby ich wykonania.

Rozdział IV Ręczne szycie książki

Krótki opis historii szynicy, czyli urządzenia do ręcznego szycia książek i wyjaśnienie pochodzenia jej nazwy. Omówienie budowy szynicy. Co to są zwięzy i kiedy się pojawiły. Zabiegi przygotowawcze przed szyciem książki. Dokładny opis wszystkich sposobów ręcznego szycia książek i praktyczne rady umożliwiające wykonanie tej czynności poprawnie.

Rozdział V Zabiegi wykonywane po uszyciu książki

Przyklejenie fałcu, zaklejenie grzbietu klejem zwierzęcym i obcięcie wyklejek.

Rozdział VI Obcinanie książki

Dlaczego książki po uszyciu były obcinane. Przegląd metod obcinania stosowanych dawniej. Dlaczego nie zaleca się obecnie obcinania starych książek. Alternatywne sposoby traktowania ich krawędzi.

Rozdział VII Wyokrąglenie książki i nabijanie oporka

Czemu służą zabiegi wyokrąglenia książek i nabijania oporka. Przyczyny, dla których czynności te pojawiły się w XVI wieku. Omówienie współczesnych metod wyokrąglenia książek i ich oporkowania oraz praktyczne rady. Sposoby wyklejenia grzbietu po oporkowaniu.

Rozdział VIII Okładki

Przegląd okładek używanych na przestrzeni wieków. Pojawienie się okładek tekturowych. Sposoby przygotowania okładek do zawieszenia ich na bloku książki. Różne sposoby umieszczania okładek na książkach.

Rozdział IX Kapitałki

Pochodzenie terminu –kapitałki-. Szczegółowy opis kapitałek występujących na książkach od początku powstania formy kodeksu. Współczesne sposoby szycia kapitałek na książkach.

Rozdział X Przygotowanie skóry na oprawę

Przygotowanie koperty, chroniącej książkę w trakcie oprawiania w skórę oraz wykonanie na okładkach tzw. karbików. Przegląd skór używanych do oprawiania książek w ciągu wieków. Zniszczenia skóry wywoływane tzw. czerwona korozją. Powody, dla których podcina się skóry i sposoby ich podcinania.

Rozdział XI Oprawianie książki w skórę

Dokładny, krok po kroku i z uwzględnieniem wielu szczegółów opis procesu naciągania skóry na książkę. Sposoby wykonania skórzanych kapitałek i rożków.

Rozdział XII Przyklejenie wyklejek

Czynności wykonywane po oprawieniu, czyli przyklejenie scyzury, naklejenie tzw. lustra i przyklejenie wyklejek, z uwzględnieniem różnic występujących w różnych typach opraw.

OPRAWY Z WOLNYM GRZBIETEM

Rozdział XIII Oprawa uproszczona

Pochodzenie terminu –oprawa uproszczona- i powstanie tego typu oprawy. Sposoby wykonania grzbietówki i zawieszania okładek. Informacje na temat pojawienia się płótna introligatorskiego do oprawiania książek. Zaciąganie płótna na książkę. Półskórek introligatorski i sposób jego wykonania.

Rozdział XIV Oprawa z woreczkiem

Co to jest woreczek i różnice między woreczkiem introligatorskim i konserwatorskim. Sposoby budowania woreczka na grzbiecie książki, zarówno na płaskich jak i wypukłych zwiężkach. Woreczek wykonany z surówki bawełnianej.

Rozdział XV Oprawa pergaminowa

Oprawy pergaminowe występujące w średniowieczu i czasach nowożytnych. Specyfika opraw pergaminowych. Sposób przygotowania okładki pergaminowej, sposób szycia książki

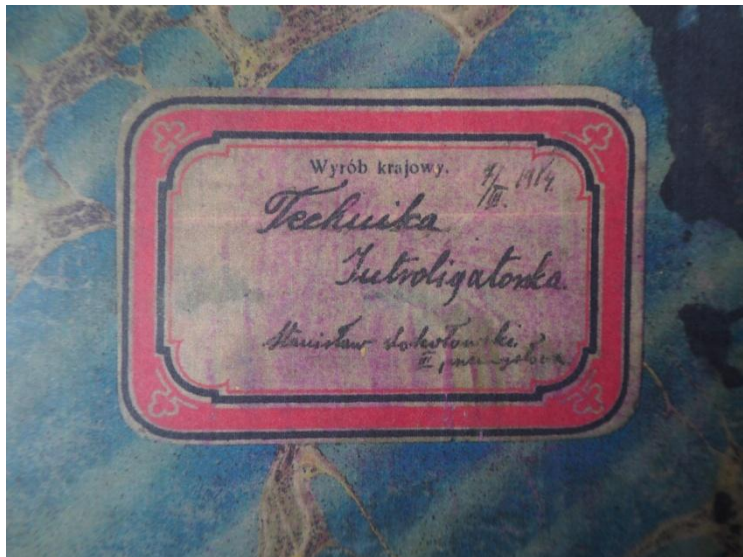
na taśmy pergaminowe, przygotowanie kompaturek (czyli okładek sklejaných z papieru czerpanego) i sposób zawieszania okładek na bloku książki. Wykonanie oprawy broszurowej.

Rozdział XVI

Organizacja pracowni introligatorstwa artystycznego, potrzebne sprzęty i narzędzia oraz materiały. Sposoby sporządzania klejstru i kleju zwierzęcego.

PRYWATNE NOTATKI

Stanisław Sokołowski,
Technika introligatorska
(notatki z nauki zawodu),
1914, 57 ss., wł. Janusz
Stankiewicz

Jak postępuje się a książkę przy porównanej oprawie?

Robi się książkę, następnie ugnie się pojedynczą arkusie, później daje się a ^{a jeżeli jest bardzo gładka} parki, w pierwszym i ostatnim arkusiu daje się na każdą kartkę a w następujących arkusach tylko w ostatniej kartce. Później wstawia się te książki już po naprawieniu do przy-
schwiecia przed naprawieniem i polara tego schwiecia robie się farsec czyli arkusie
wykładkowe a później postępuje się tak jak pierwszą książką.

Jak często naprawia się książkę i przy jakich okolicznościach?

Książkę naprawia się w małym ułamku przez dwa t.j. przez ugnie-
nie a przy wklejaniu książki dwa razy. Wreca ma się takie naprawianie t.j.
przy stoczeniu brzołów lub też przy uwarstwianiu albo farbowaniu przy uwar-
żaniu gubietu t.j. w recie ma się naprawianie się dwa razy. Jeżeli nie ma
mamyśnej pracy można mieć zastąpić ją recie i przy uwarżaniu książ-
ki jest uważać lepiej jeżeli naprawia się w recie ^{co dopiero w} przy wklejaniu ^{koniecznie}

Jakie sposoby robienia arkuszy wykładkowych; rocznieje introligator?

Robienie arkuszy wykładkowych rocznieje się: 1) Kłuteciem
w środku i cieniu, t.j. do książki, która ma być oprawiona w pół skórek, i
w pół płotwo i w całą skórkę. 2) Dwa kawałki papieru w środku płotwo.
3) Jedną stronę tego rygicia warsto posmarowaną albo całą kartkę po jako
przy albumach. 4) Papier równy a z jednej strony tego rygicia warsto posma-
rowany i przyklejony do arkusza. N.p. Przy kalendarzykach, a przy notowa-
niskiej jest całą kartkę arkusza posmarować t.j. całą z jednej strony farsec do
kartki arkusza w ten sposób przykleić. 5) Przewaliny obci się są trzy sposoby
robienia arkuszy wykładkowych.

He miarków ma otrzymać s'ceuka a i uwórka?

Wreca ugniecia jeżeli ma być oprawiona w pół skórek
lub całą skórkę, to ma otrzymać trzy miarki a jeżeli w pół płotwo lub
w pół płotwo to dwa. Wreca rękna jeżeli ma być oprawiona w pół
lub całą skórkę, lub w francuski i angielski sposób to otrzymuje
pięć miarków. Jeżeli się w pół płotwo lub pół płotwo to powinno otrzymać

Wypiski

z Archivum dla intrologatorów
[„Archiv für Buchbinderei“]
[„V. 1906“].

wydawane i prowadzone
pismo przez Paula
Adama
w Düsseldorfie.

Z rycinami i ilustracjami
i komentarzem
przetłumaczył i skopiował

H. N.

Drieder 1940.

Tom I.

Hoban Schiffelholz
Wien 1968.

[Archiv f. Buch. I. J. 1906.]

Technika modernego protokołu.

Właściwie w swoim terminie — przepracowałem za wyrażeniem, które ja nigdy nie pochwiliłem — więc jako wtedy pomógł mi sposobność w różnych warsztatach przebywać, w których się protokoły sprawiło, ten zanurzyłem i w każdym warstwie innej je robiłem i dany majster był najzwyklejszym przekonany, że jego metoda jest najlepsza, chociaż może ona rathem do zarzucenia lub niedobrej wartości być.

My nie potrzebujemy dziś sobie głowę nad tym łamać, która metoda „najlepsza” jest, lecz zastanawiamy się posiadajemy, że każdy sposób roboty dobrym jest a także i robota, jak tylko to pewną trwałości gwarantuje i dobrze się reprezentuje.

Ogólnie mówiąc, nie protokół dokładnie, badając jakim systemem go dzisiaj robią i jaki postęp od przeszłych czasów osiągnął.

W połowie zeszłego stulecia nie było jeszcze żadnych właściwych fabryk ksiąg drukarskich. Intrologatory dostarczali bi tylko podług obyczajów; moki nie było jeszcze innych urządzeń, oprawiano przede wszystkim, siłne, czarne lub zielone płótno, al-

5.
W ten sposób utworzyła się branża protokółowa jako gatunek osobny w przemyśle intrologatorskim; celem stencjasz pracowało, było to tylko coś nowego i dziś nie zostało, może małe któryś z stencjasz z matkami produkami pracować posiadał.

Od tego czasu dotychczas się mniej więcej dana robota w sprawie książki drukarskiej; tak i więcej, brzozi marmurów i zasady do polepszenia metody grzebienia odskakującego. Strzepli starym inżynierem metody rozdania i grzebienia jako tajemnicę, przede były fabryczne rękodzieła emulsiem, lepszy sposób dla grzebienia należało.

Przeważało więc to polepszenia grzebienia uszytnienia przesuwając napisanie grzebienia książki, poza fale do góry. Gdy pierwsi grzebieli odskakujący podług dokładnej miary robiono, dodano później po trosze więcej po bokach, tak żeby k-tym na skłębienie rachadził.

Fig. A.

Fig. B.

Przykład protokołu z przedku zeszłego stulecia.

H.N., Wypiski z Archiwum dla intrologatorów
(tłumaczenia artykułów z Archiv für Buchbinderei 1906),
wł. E, Pokorzyńska

Technika modernego protokołu

Oprawa nut

Książki do kopiowania

Oprawa książki we Francji

Maszyna do szycia nićmi na usługę prywatnej roboty

Oprawa druków które się z kilku tylko kartek składają

Kolorowe bajcowanie skóry i kolorowa plastyka w skórze

Nieco o obchodzeniu się ze skórą

Nowe oprawy Paula Kerstena

Farbowanie pojedynczych arkuszy papieru

Nowe okładki (koperty) na posyłki listowe wartościowe

Gorąco nieprzyjacielem książek

Główne zasady do obliczenia za oprawę książki (Wypracowanie cennika proporcjonalnego)

O złupywanej skórze

Roboty W. Zichlarra, Wiedeń

Z wystawy w Görlitz

Dodatki o rozwinięciu się kartonaży (pudełek)

Nieco o ramach złotych

OKŁADKA EDELPAPPBAND

Piotr Sakowicz

Najbardziej popularna w Niemczech oprawa do użytku ogólnego. Przed oklejeniem, tektury wraz z grzbietówką łączone są za pomocą papieru pakowego. Dzięki temu można sprawdzić czy okładka idealnie pasuje do bloku książkowego, szczególnie w miejscu oporka i brzegu książki, zanim zostanie ona oklejona. Tego rodzaju oprawa jest głównie oklejana papierami ozdobnymi, materiałem lub jednym i drugim. Dozwolone są także wstawki ze skóry jednak nie nadaje się ona do całkowitej oprawy skórzanej. Konstrukcja ta jest doskonała dla początkujących.

Przygotowanie tektury

Grubość tektury należy wybrać tak, aby po zmierzeniu oporka i brzegu książki były sobie równe – na tym samym poziomie. Tekturki przycinamy, aby pasowały do rozmiaru bloku książkowego wliczając w to kapitalki. Szerokość tektury powinna być równa szerokości bloku książkowego plus 1cm. Po złożeniu okładki z blokiem i po wyokrągleniu bloku książkowego oraz oporkowaniu (przed oklejeniem) brzegi tektury należy przyciąć do odpowiedniej długości.

Pomiary grzbietówki

Aby zmierzyć grzbiet, pasek papieru należy przyłożyć w najgrubszym miejscu grzbietu obok tasemek lub kapitalek i dokładnie zaznaczyć. Należy upewnić się czy z obu stron szerokość jest taka sama. Jeśli występuje różnica, wypada wybrać większą szerokość. Grzbietówkę trzeba wyciąć z kartonu (350g) o podłużnym kierunku włókien, upewniając się, że jest nieco dłuższa niż tektura.

Oprawa skrzydełkowa

Jest to rodzaj oprawy, który śmiało możemy stosować przy realizacjach artystycznych. Skrzydełka zazwyczaj wykonujemy z papieru tej samej grubości lub z kartonu, o ile mamy taki cel. Łączniki są przyzryte lub przyklejone do broszury.

W jakim celu stosujemy i kiedy znajdują zastosowanie praktyczne?

Stosuje się je w książkach z bardzo sztywnym papierem lub odwrotnym kierunkiem włókien papieru, aby strony dobrze się otwierały. Doskonale sprawdzają się w książkach z niewielkim marginesem wewnętrznym lub z arkuszami lub ilustracjami, więc kiedy je oprawimy, nie ma obawy, że pomniejszymy marginesy grzbietowe.

W książkach o dużej wartości są one wykorzystywane jako element konserwacji. W ten sposób, używając „skrzydełek”, nie uszkadzamy składek, a ponieważ łączymy arkusze poprzez skrzydełka i dzięki temu arkusze nie są klejone w grzbiecie i w każdej chwili blok główny możemy bez problemu możemy uwolnić od oprawy, wystarczy przeciąć nitki.

Oprawa skrzydełkowa jak ma jeszcze jedną zaletę: możemy bawić się tworząc kompozycje kolorystyczne, miksy wewnątrz skrzydełek, a także zwiększać szerokość całego wkładu, co umożliwi nam swobodę artystyczną.

1: Gdy mamy już w głowie gotowy plan, projekt oprawy, pierwszym krokiem jest zmierzenie grubości arkusza tekstowego. Składka i skrzydełko muszą mieć taką samą grubość przy szyciu.

2: Papier na skrzydełko przycinamy na odpowiednią szerokość. Pamiętajmy o tym, że może będzie trzeba składać pasek kilka razy.

Wyklejki wykonujemy w sposób standardowy. Szerokość zgodna z szerokością arkuszy + skrzydełko.

3: Mierzmy grubość papieru, aby obliczyć, ile razy będziemy musieli go złożyć, aż otrzymamy taką samą grubość jak broszura.

4: Składamy pasek papieru na pół, pamiętamy o tym by zachować odstęp 1 mm przed krawędzią.

5: Jeśli grubość skrzydełka jest wciąż mniejsza niż broszury, składamy ponownie na pół, w ten sposób grubość rośnie. Powtarzamy ten proces, aż grubość będzie równa lub większa niż grubość broszury.

6: Jeśli skrzydełko nie jest tej samej grubości co arkusz główny będziemy musieli rozłożyć pasek, odciąć końce, złożyć ponownie i sprawdzić czy osiągnięto zamierzony efekt. Ten krok jest nieco skomplikowany, a na koniec złożenie papieru może być dość skomplikowane. Aby tak się nie stało, zaleca się stosowanie papieru o grubości jednej czwartej lub ósmej grubości broszury, aby liczba fałd była dokładna, a także grubość i zaoszczędzimy sobie trochę czasu.